

CÂTEVA DOCUMENTE PRIVITOARE LA ISTORIA
BISERICIASC I LA ETNOGRAFIA ROMÂNESC DIN
TRANSILVANIA I DIN BUCOVINA P STRATE LA
ARHIVELE DIN VIENA (1675-1785)

Arcadie M. BODALE¹

În vara anului 2011, am avut privilegiul de a efectua un stagiu de documentare de dou luni la Arhivele Statului din Viena, în cadrul proiectului de cercetare postdoctoral intitulat *Identitate etnic , religioas i cultural în graffiti-le din pictura mural din Bucovina (de la sfâr itul secolului al XVI-lea pân în 1918)***.

În timpul acestei investiga ii tiin ifice, am avut ansa de a descoperi pre ioase documente referitoare la spa iul românesc, între care un loc deosebit îl ocup o parte din arhiva pierdut a Episcopiei Greco-Catolice de F g ra . Din nefericire, aceasta din urm fusese bine ascuns de ochii cercet torilor români interesa i de c tre arhivi tii austrieci, care – în efortul de a reorganiza rapid arhivele imperiale dup principiile Standardului general interna ional de descriere arhivistic ISAD (G) – au inventariat documentele Bisericii Ortodoxe i, mai apoi, Greco-Catolice din Transilvania în cutia „Acte referitoare la Consistoriile bisericilor din Bucovina, Dalma ia i Gali ia”¹.

Importan a acestor documente este excep ional atât pentru istoricii care se ocup de trecutul bisericii românilor sau de rela iile sociale din Transilvania i din Bucovina, cât i pentru etnologi sau filologi.

---

* Direc ia Jude ean a Arhivelor Na ionale, Ia i – România.

** Oportunitatea ne-a fost asigurat în cadrul Programului de studii i cercet ri postdoctorale cofinan at din Fondul Social European prin Programul Opera ional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contract POSDRU/89/1.5/S/61104.

¹ Ca atare, această situa ie constituie unul din motivele care ne-au determinat s nu împr t im opinia câtorva colegi din ar , care – din dorin a de a epata – sus in adoptarea i implementarea rapid a principiilor ISAD (G) mai sus amintite i în Arhivele Na ionale ale României, f r a con tinentiza urm rile nefaste pe care acest lucru l-ar atrage asupra sistemului de eviden a documentelor din arhivistica româneasc , provocând serioase probleme atât arhivi tilor, cât i cercet torilor interesa i de folosirea documentelor române ti.

Astfel, înainte de toate, ele ilustreaz încerc rile de organizare ale Bisericii Ortodoxe i, mai apoi, Greco-Catolice din Transilvania (doc. nr. 1-8), ori cele ale Bisericii Ortodoxe din Bucovina (doc. nr. 9 i 10). Apoi, re in aten ia men iunile succesive privitoare la obliga ia cre tinilor de a înv a Tat l Nostru, Crezul i cele 10 porunci, de a participa la desf urarea serviciul divin, de a se spovedi i de a lua anafur (doc. nr. 1-5) sau cele care tr deaz teama arhierelor uni i fa de venirile constante în Ardeal ale preo ilor ortodoc i ce erau hirotoni i peste hotar (doc. nr. 3-7). Alte documente se refer la înv tura preo ilor (doc. nr. 3, 6-8), catehizarea s tenilor de c tre preo i (doc. nr. 7), interzicerea c r ilor ortodoxe (doc. nr. 5) ori modul de desf urare al tipicului bisericesc (doc. nr. 3-5 i 7). De asemenea, câteva hot râri sinodale interziceau preo ilor c s tori i a doua oar s mai officieze Sfânta Liturghie, spovedania sau alte taine biserice ti, acestora fiindu-le îng duit doar s cânte la slujbe, s boteze, s îngroape i s cuminece (doc. nr. 3, 4, 6 i 8). Totodat , câteva acte con in i informa ii privitoare la organizarea soboarelor eparhiale în protopopiate (doc. nr. 3, 5 i 7), situa ia hirotoni ilor de peste hotar (doc. nr. 5 i 7), inerea celor patru posturi² (doc. nr. 3 i 5), transferul unor atribu ii judec tore ti ale episcopului unit c tre protopopii de Juc i Beia³ (doc. nr. 3, 6 i 7), situa ia teologului iezuit numit pe lâng episcopul unit (doc. nr. 7), angajarea unui procurator pentru rezolvarea unor probleme biserice ti, m surile luate pentru oprirea trecerii românilor uni i la ritul latin, accesul românilor în

² Prin rânduiala privitoare la inerea posturilor se urm rea curmarea ereziei calvine în rândul românilor: „Céle din canonul cel supt num rul 21 pentru acéia cu asprime le-au înt rit s borul acesta, c unii din cei ce fusese înainte supt st pânirea superintendentului calvinesc, prin cea lung înso ire cu calvinii i ale lor înr ot ite tehne, prinsése în unele capete ale legii grece ti a chiop ta i a se aluneca c tr r t cirea calvineasc . Deci, acest s bor, prin mijlocirea înt ririi celor patru posturi <i> ce</lelalte> cuget a desb ra de tot pre pravoslavnicii de c tr calvini i a le pune piadic ca nu de la pu in s scad la mult, adic ca nu din ne inérea celor ce sânt ale obicéiului grecesc pre încetu s le surupe în eresul calvinilor” (Petru Maior, *Istoria beseariceii românilor, atât acestor dincoace, precum i acelor dincolo de Dun re*, Buda, Cr iasca Tipografie a Universitateri din Pesta, 1813, p. 362).

³ Totu i, dup ce judecau pricinile, ace ti protopopi trebuiau s raporteze arhierului despre felul cum au judecat. Astfel, cel de la Juc î i d dea raportul atunci când episcopul venea la Cluj sau la Gherla, iar cel din Beia atunci când arhierul era în Sibiu. În acela i timp, episcopul unit urma s stabileasc la ce interval de timp trebuia s i se fac cunoscut modul de judecare al pricinilor mici (cf. *infra* doc. nr. 6, pct. 11).

seminariile catolice, interzicerea asistenței religioase pentru credincioși și nu se mai ia în judecată (toate în doc. nr. 7) și la condițiile numirii viitorilor preoți (doc. nr. 8).

În sfârșit, aceste documente aruncă o lumină asupra averii bisericilor de mir din Transilvania. Semnificativ în acest sens este actul prin care se opreau preoții uniți de a mai sluji Sfintele Taine în pahare de lemn și de glaj, lucru care demonstrează că în Evul Mediu românesc vasele de cult din bisericile de mir erau foarte modeste (doc. nr. 6). Apoi, spre aceeași concluzie duc și instrucțiunile episcopale din anul 1754, prin care se oprea hirotonia preoților *fr. Ceaslov* (doc. nr. 8), ceea ce ar putea constitui, alături de neținerea de carte, încă o explicație a faptului că în spațiul românesc extracarpatic unii preoți învâlușeau slujbele religioase pe dinafară⁴. Ca atare, datorită ființei bisericilor românilor din Ardeal, este de înțeles de ce unii preoți încercau să evite o serie de taxe cuvenite episcopului, așa încât își făceau singuri antimise⁵ sau foloseau mirul până când acesta se termina, chiar dacă acesta era vechi și-i schimba mirosul. Firește, pentru a opri aceste obiceiuri, episcopii au introdus gloabe însemnate asupra preoților care le nesocoteau poruncile (doc. nr. 6).

În același timp, aceste documente sunt de o mare bogăție și în ceea ce privește problematica relațiilor sociale din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Astfel, ele oglindesc: purtarea preoților și a diaconilor în societate [au întreținut biserica, și-au îndrumat bine enoriașii, și-au plătit dările, nu au furat enoriașii din altă parohie și nu au fost beți, curvari sau furi] și în familie [nu și-au bătut nevestele] (doc. nr. 1-3, 5 și 6); obiceiul căsătoriilor făcute în ascuns de către tinerii care nu aveau acordul părinților pentru a-și putea urma aleșii/alesele inimilor lor (doc. nr. 1 și 3); îngreunarea (doc. nr. 3) și, mai apoi, oprirea

⁴ Spre exemplu, William Wilkinson constată la începutul secolului al XIX-lea că în Principate „fiecare sat are o mică biserică și unul sau doi preoți, din care unul e paroh. Ei sunt aleși dintre răni, de care se deosebesc printr-o barbă lungă, și iese ca și răni și se ocupă cu aceleași lucruri, atunci când nu slujesc, dar sunt scutiți de orice dări; nu plătesc decât cincisprezece piatri mitropolitului. *Cea mai mare parte nu ții să scrie, nici să citească și învață pe dinafară orânduiala serviciului* <divin – n. A.B.> și dacă, întâmplător, se găsește vreă carte în biserică, n-au deschis-o niciodată” <subl. – A.B.> (William Wilkinson, *Starea Principatelor Române pe la începutul veacului trecut*. Traducere de colonel Ionescu M. Dobrogianu, în „Buletinul Societății Regale Române de Geografie”, București, anul LV (1936), p. 226).

⁵ Taxa pentru antimisă era de „2 florini și vona (vechi)” (cf. *infra* doc. nr. 6, pct. 9).

divor urilor (doc. nr. 4 i 5); veniturile protopopilor i ale preo ilor (doc. nr. 3, 5-7, 9 i 10); d rile cuvenite preo ilor de la s teni (doc. nr. 3 i 6); pedepsele enoria ilor⁶ i ale clericilor⁷ (doc. nr. 1-5, 7, 10); pedepsirea ho ilor i curvarilor de c tre ofi erii austriecei (doc. nr. 3); cuantumul amenzilor (doc. nr. 3-7); judecarea pricinilor dintre mireni i preo i (doc. nr. 3); impunerea ârcovnicilor la biserici (doc. nr. 3); interzicerea fumatului la preo i (doc. nr. 3); limitarea hirotoniilor de preo i (doc. nr. 3); interzicerea înjur turilor (doc. nr. 3 i 5) ori introducerea registrelor biserice ti de stare civil pentru românii uni i (doc. nr. 7).

Apoi, aceste documente sunt extrem de importante i pentru etnologie, c ci unele dintre ele con in informa ii etnografice dintr-o epoc în care tradi iile p gâne se exprimau cu putere, fiind confirmate uneori i prin cercet rile de teren de mai târziu. Valoarea acestor informa ii este cu atât mai mare cu cât unele dintre ele au disp rut, îns existen a lor nu poate fi pus la îndoial în condi iile în care Biserica a luptat din r sputeri pentru a le înl tura. În această categorie reg sim: interdic ia preo ilor de a da pa tile ca s fie purtate de mireni; oprirea popilor de a se face vornici la nun i, m sc rici i vr jitori, dar i de a se îmb ta sau de a juca; jur mintele cerute mirilor la c s torie, probabil pentru a opri divor urile foarte numeroase; refuzul cre tinilor de a-i conduce pe preo i afar din cas dup ce ace tia le cuminecau bolnavii; interdic ia de a se mai face daruri de vaci, oi sau g ini peste morminte, acestea fiind permise numai pe de l turi⁸; interzicerea obiceiului d ruirii colacului peste groap , a aruncatului de bani în morminte i a ipatului femeilor pe uli e în timpul înmormânt rilor⁹; oprirea moliftelor la animale¹⁰, a sp l rii picioarelor i a arderii frun ii dobitoacelor cu lumânarea; silirea s tenilor s - i îngroape mor ii i în zilele de luni sau miercuri;

⁶ Pentru mireni, aceste pedepse mergeau de la simple amenzi, la b taia cu lopata i puteau ajunge chiar pân la refuzul îngrop rii lor în cimitirul bisericii (cf. *infra* doc. nr. 1-5).

⁷ Între pedepsele cele mai aspre care se puteau aplica preo ilor erau *tunderea*, a a încât ace tia nu puteau sluji la Sfântul Altar pân când nu le recre tea p rul, i *tunderea de tot*, care echivala cu r spopirea (cf. *infra* doc. nr. 3, pct. 10, 12 i 16).

⁸ În vechime, i în Bucovina se d ruiau vaci i oi pentru poman . Se pare c aceste daruri erau f cute la moartea cuiva în speran a iert rii p catelor celui r posat.

⁹ În Bucovina se mai arunc i azi bani în groap la înmormânt ri i se mai dau colaci peste morminte la pomeniri.

¹⁰ Acest obicei se f cea mai ales în caz de boal printre vite sau pentru a avea bel ug în animale i mult folos de la ele.

amenin area cu pedepsirea de c tre vicecomi i a tuturor celor care vor mai face foc în curte în Joia Mare sau la Blagove tenie, prilej cu care puneau mas sau pâine, sub cuvânt c vin mor ii s se înc lzeasc , i aruncau ap pe paji te, ca s bea mor ii; oprirea s tenilor de a ine zilele de mar i i miercuri drept s rb tori, de a se bate de Pa ti cu lopata, de a uda femeile în luna Pa tilor, nel sarea pruncilor s mai bat toaca în postul mare (doc. nr. 1); interzicerea jocurilor pe uli ele satului în zilele de duminic i de s rb toare (doc. nr. 1 i 3); obligarea s tenilor de a ine doar s rb torile care sunt „însemnate la Ceaslov cu slove ro ii i au polileu i Evanghelie”; oprirea logodnelor f r preo i (doc. nr. 3); botezul pruncilor s nu se fac f r mir (doc. nr. 3) i s nu se amâne mai mult de opt zile (doc. nr. 4); felul în care trebuiau s se îmbrace i s arate preo ii¹¹ (doc. nr. 3, 5 i 7); interzicerea împ rt irii ciobanilor cu muguri sau cu alte ierburi (doc. nr. 5); umblatul preo ilor cu crucea pe la s teni în ajunul Bobotezei, îngroparea mor ilor cu mai mul i preo i, slujbele care se f ceau pentru mor i i vii (doc. nr. 9 i 10); sfin irea colivei i p tii (doc. nr. 10); sfe taniile s vâr ite la patul femeilor care n teau sau interzicerea tuturor zefeturilor, adic a petrecerilor de la nun i, cum trii i prohoduri, „pân acum obicinuite, mai ales multa b ié de horilc , cum i toate alte daruri cum s-au numit, sau cu bani gata, sau cu naturalnice pânzuri, sau îmbr c minte i altele” (doc. nr. 9 i 10).

În sfâr it, aceste documente sunt foarte importante i pentru istoria limbii române. Astfel, primele acte din acest grupaj atest modul în care arhieriei din Transilvania au contribuit la înlocuirea limbii slavone cu limba român în serviciul bisericesc. Apoi, documentele publicate acum marcheaz fie ni te forme mai vechi ale unor cuvinte române ti, fie p trunderea în limba român , prin intermediul Cancelariei imperiale, a unor neologisme, unele având o origine latin . În elesul tuturor acestor termeni este tr dat de forma

¹¹ În acest sens, foarte interesant este i observa ia lui Petru Maior: „În anul 1774 [...], la Timi oar , am v zut preo i neuni i ra i în cré tetul capului cu potcapoc i în picioare cu c l minte nem easc , de caré m-am mirat, nev zând pân aici. Îns potcapoc poart i în Ardeal unii preo i români, mai vârtoș cei de la ora e, iar în eara Ungureasc to i preo ii cei sârbe ti. Încât e pentru haine lungi, în Ardeal preo ii uni i cei de la sate mul i sânt mai cu mare prostie decât preo ii cei neuni i, c preo ii cei neuni i to i au câte un rând de haine lungi, ca i cei sârbe ti: una dedesupt, încins cu brâu, alta deasupra, în loc de ras . Iar într uni i, mul i preo i numai barba o au lung , hainele le sânt scurte, ca i la mireanii cei pro ti” (Petru Maior, *op. cit.*, p. 361-362).

lor actual¹². De asemenea, alte acte ofer câteva exemple suplimentare pentru folosirea unor arhaisme/regionalisme în spa iul românesc, al c ror în eles este cunoscut speciali tilor. În această situa ie sunt termenii: «a rc lui» (a inspecta <f când c l torii>¹³, a cerceta, a verifica treburile bisericii¹⁴), «pan» (vicecomite¹⁵, nobil care st pânea sau administra un inut¹⁶) [doc. nr. 1 i 3]; «a bint tui» (a condamna, osândi, pedepsi¹⁷), «fêrdel » (bani¹⁸) [doc. nr. 2]; «bir ag» (amend , gloab în bani¹⁹) [doc. nr. 2 i 3]; «fum»

¹² Amintim aici urm torii termeni: plevi» [«s se pleveasc »] (a se plivi/a smulge un obicei din r d cin) [doc. nr. 2], «a ceai» (a cere), «Credeul» (Crezul), «cârznic» (crâsnic, ârcovnic, paraclisier, p limar), «P ucenie»/«p ucenie» ([var. poucénie, poucénii], I. Cazanie. 2. înv tur) [doc. nr. 3], «punctum» (punct), [doc. nr. 3, 5 i 6], «p r eap ie» (percepere, încasare a unor taxe), «a se per ip lui» (a se percepe, a se încasa), «în tan i/in tan i» (instan e de judecat) [doc. nr. 6], «polata» (palat), «ehhorta ie» (exorta ie), «decretotum» (decret), «puctum» (punct), «a propon lui» (a propune), «sabor» (sobor), «men ie» (men iune), «per eptori» (perceptori), «re tan i» (restan e), «a ec ed lui» (a excede), «a paria» (a p rea), «evinc ie» (evic iune), «conzola ie» (consolare), «voc » (voce), «reportum» (raport), «cauje» (cauze), «admini tr lui» (a administra), «admini tr luit» (administrat), «promov lui» (promova), «a remit lui» (a retrimite), «c n li te» (cancelarie) [doc. nr. 7], «în truc ie» (instruc iune), «manumi ie» (manumisiune, eliberare legal a unui sclav, a unui erb), «ate ta ie» (atestat), «defectu » (defect), «tac » (tax) [doc. nr. 8] i zefet (zaiafet, petrecere, banchet, chef) [doc. nr. 9].

¹³ <http://dexonline.ro/definitie/tarcalui>, sub voce.

¹⁴ În Bucovina (zona Vicovului), acest cuvânt este folosit doar de c tre oamenii în vârst , cu sensul de *a vorbi multe, verzi i uscate*, dar i de *a repro a cuiva ceva cu voce ridicat , a certa, a mostra*, ceea ce ar explica de ce sensul ini ial de *cercetare bisericesc* a evoluat spre unul peiorativ, în care s-a re inut doar modul cum se f cea această cercetare de c tre mai marii bisericii, prin certarea preo ilor de mir i a enoria ilor, dar i vorbindu-le mult, cu i f r rost. Cuvântul provine fie dintr-un neatestat *a rca*, cu sensul de *a cerca, a cerceta*, fie din cuvântul *arc* [1. pas re sedentar , de talie medie, cu aripi scurte i coad lung , cu penaj alb-negru, foarte g l gios i hr p rea ; co ofan . 2. fig. *peior.* femeie guraliv ; cf. <http://dexonline.ro/definitie/tarca>, sub voce].

¹⁵ Aurel I. Candrea, Gh. Adamescu, *Dic ionarul enciclopedic ilustrat «Cartea Româneasc »* (DEICR), Bucure ti, Editura Cartea Româneasc , 1931, p. 1257, sub voce.

¹⁶ Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dic ionarul limbii române literare vechi (1640-1780). Termeni regionali* (DLRLV), Bucure ti, Editura tiin ific i Enciclopedic , 1987, p. 286, sub voce.

¹⁷ <http://dexonline.ro/lexem/bintatui>, sub voce.

¹⁸ DEICR, p. 486, sub voce.

¹⁹ Este foarte posibil ca termenul «bir ag» s provin din cuvântul «bir». Pentru sensul acestui cuvânt, vezi i *Ibidem*, p. 146, sub voce.

(gospod rîe, locuin , cas ²⁰), «tist» (ofi er²¹) [doc. nr. 3]; «procator» (1. persoan împuternicit . 2. avocat²²), «a celui» (a în ela, a am gi²³), «a oblici» (a afla, a descoperi²⁴), «oc » (cauz , motiv, pricin ²⁵), «chitia» (tichia/scufia purtat de preo i²⁶), «a se deschilini» (a se deosebi²⁷), [doc. nr. 5]; «pocaiania» (1. poc in . 2. peniten , pentru isp şirea p catelor; prin extensie: pedeaps , suferin , chin²⁸), [doc. 1 i 5]; «varmeghii»/«varmedghii» (comitat, jede , inut²⁹) [doc. nr. 3 i 6]; «glaj » (sticl ³⁰), «a se spodobi» (a se ar ta demn de ceva; a se învrednici³¹) [doc. nr. 6]; «sindic» (persoan care era îns rcinat cu administrarea patrimoniului unei institu ii, corpora ii, societ i etc.³²) [doc. nr. 7]; «g zdac» (om bogat³³), «s r custe» (1. rug ciune, s rindar; slujb de pomenire a mor ilor f cut în sâmbetele Postului Pa tilor; 2. slujba mor ilor, care se oficiaz la 40 de zile de la moarte; 3. interval de 40 de zile; 4. (la pl., în forma sorocouste) alimente care se duc la biseric , pentru a fi sfin ite şi date de pomân , la Sfântul Toader; 5. (la pl.) popasurile în care se citesc Evangheliile, pe drumul de la casa mortului pân la groap ; 6. praznic, osp la înmormântare³⁴), «parusie» (pomenirea mor ilor la toate liturghiile de peste an³⁵) [doc. nr. 9 i 10].

În sfâr it, ele atest i existen a unor arhaisme/regionalisme necunoscute pân acum, iar din con inutul acestor documente sau prin confruntarea lor cu unele studii putem stabili i sensul necunoscut pe care acestea l-au avut. Este vorba de termenii: «bobono ag» (*credin*

²⁰ <http://dexonline.ro/definitie/fum>, sub voce. Deci, casele erau pline de fum, de unde zicala „Unde-i fum, e i c ldur ”.

²¹ DEICR, p. 1301, sub voce.

²² <http://dexonline.ro/definitie/procator>, sub voce.

²³ Idem, celui, sub voce.

²⁴ Idem, oblici, sub voce.

²⁵ Idem, oca, sub voce.

²⁶ DEICR, p. 262, sub voce.

²⁷ <http://dexonline.ro/definitie/deschilini>, sub voce.

²⁸ Idem, pocaianie, sub voce.

²⁹ DLRLV, p. 310, sub voce; DEICR, p. 1403, sub voce.

³⁰ <http://dexonline.ro/definitie/glaja>, sub voce.

³¹ Idem, spodobi, sub voce.

³² Idem, sindic, sub voce.

³³ Idem, gazdac, sub voce.

³⁴ Idem, saracuste, sub voce.

³⁵ Idem, parusie, sub voce.

*de art*³⁶), «în rc lat» (*împuternicit?*, cf. cu rc l u = partea ad ugit deasupra loitrarului, întrebuin at la c ratul snopilor³⁷), «f r de lege» (f r asisten duhovniceasc) [doc. nr. 1, 3]; «fr ie» (rudenie), [doc. nr. 2 i 3]; «titori jura i» (cei 12 protopopi care alc tuiau Soborul Mic al Episcopiei Greco-Catolice din Transilvania; mai sunt numi i i «jura ii Scaunului», «asesori»³⁸ sau «protopopi jura i»³⁹), «plea e» (locul din cre tetul capului unui preot care era ras roat⁴⁰), «povéste» (slujba liturghiei) [doc. nr. 3]; «negrijnic» (cel care nu s-a spovedit) [doc. nr. 4]; «Cluciul» (carte religioas , care corespunde, probabil, Molitfelnicului), «jelgi» (giulgiu, pânz subțire și fin care se așterne peste ceva), «pa ti» (Sfintele daruri folosite pentru cuminec tur în Postul Pa tilor) [doc. nr. 5]; «horgo i» (moned de argint, în valoare de 17 crei ari⁴¹), «m riia » (veche moned austriac , care mai era numit i crivac sau marianus, în valoare de 22 de bani⁴²), «vona » (vechi⁴³), «confluxu » (edin ?), «notare , notariu » (protopop) [doc. nr. 6]; «alean» (împotriva) [doc. nr. 5, 6, 7]; «a se pune jos» (a se înl tura, a se interzice, a se opri) [doc. nr. 1, 2 i 6]; «a contradic lui» (a opri), «remo tra ie» (demonstra ie), «a refund lui» (a se completa la buget),

³⁶ Ioan Lupa , *Istoria bisericeasc a românilor ardeleni*, Nagyszeben-Sibiu, 1918, p. 72.

³⁷ Gh. Bulg re (redactor coord.), *Lexic regional*, vol. I, Bucure ti, Editura Academiei, 1960, p. 87, sub voce.

³⁸ Petru Maior, *op. cit.*, p. 229.

³⁹ Cf. *infra* doc. nr. 5.

⁴⁰ „Plea a iaste s fie ras în cre tetul capului roat fie tecare preot. Acest obiceiú eu nu l-am pomenit în Ardeal nici într uni i, nici într neuni i s fie preo ii ra i în cre tetul capului. Iar în anul 1774 tiu c la Timi oar am v zut preo i neuni i ra i în cré tetul capului cu potcapoc i în picioare cu c l minte nem easc , de caré m-am mirat, nev zând pân aici” (Petru Maior, *op. cit.*, p. 361).

⁴¹ N. Dr ganu, *Horgo (Hergo)*, în „Buletinul Societ ii Numismatice Române”. Revist pentru Numismatic i tiin e Auxiliare, Bucure ti, anul XVIII (1923), nr. 48 (oct.-dec.), p. 97-98. De i autorul constata c „Dic ionarul Academiei Române nu cunoa te numele monedei *horgo (hergo)*, întrebuin at de românii din Ardeal în curs de aproape 150 de ani, de pe timpul lui Leopold I” (*Ibidem*, p. 97), situa ia a r mas neschimbat pân ast zi. Prin urmare, documentul nostru aduce înc o men iune, al turi de cele amintite de N. Dr ganu, pentru folosirea acestei monede de argint în Transilvania.

⁴² erban Papacostea, *Oltenia sub st pâניה austriac (1718-1739)*. Edi ie îngrijit de Gheorghe Laz r, Bucure ti, Editura Enciclopedic , 1998, p. 141. În Oltenia, în aceea i perioad , un crei ar valora 1,33 bani (*Ibidem*, p. 140).

⁴³ *O comoar de limb . Cum vorbeau Horea, Clo ca i Cri an?*, în „Septem Castra. Blog de Provincie,” afi at de Admin. la nov 4th, 2010 (desc rcat de pe adresa: <http://septemcastra.cluj.travel/2010/11/o-comoara-de-limba-cum-vorbeau-horea-closca-si-crisan/>, la 8 septembrie 2012).

«fundu » (buget), «a con crib lui» (a consemna, a nota, a înregistra), «comi eu» (slujitor), «con crip ie» (situa ie), «gravaminie» (peti ie, cerere), «fileriu» (mic moned austriac , reprezentând a o suta parte dintr-un florin), «oprire de lege» (interzicerea asisten ei religioase), «contradic ie» (disput) [doc. nr. 7]; «manuteneluit» (om ce- i câ tig existen a prin munca bra elor?), « or» (renume r u în comunitate), «eclejis fundu » (buget bisericesc) [doc. nr. 8]; «fasie» (tax , dajdie c tre stat) [doc. nr. 9 i 10].

Câteva din documentele pe care le edit m cu acest prilej (i numai dintre cele referitoare la istoria bisericii românilor ardeleni), au mai fost publicate în veacul al XIX-lea, în paleografie chirilic , de c tre Petru Maior, August Treboniu Laurian, Timotei Cipariu, Ioan M. Moldovanu sau Moses Gaster⁴⁴. Totu i, majoritatea actelor din acest grupaj par a fi inedite, deoarece nu sunt citate în lucr rile de specialitate referitoare la istoria bisericii românilor din Transilvania. Din p cate, stabilirea cu exactitate a tuturor edi iilor în care au ap rut unele dintre actele amintite ne-a creat serioase probleme, determinate de faptul c o serie de lucr ri referitoare la istoria Transilvaniei ne-au r mas inaccesibile⁴⁵. Acest lucru va putea fi corijat ulterior, odat cu finalizarea digitaliz rii vechilor publica ii de specialitate din bibliotecile noastre. În schimb, date fiind posibil it ile noastre de documentare mult

⁴⁴ Petru Maior, *op. cit.*; A<ugust> T<reboniu> L<aurian>, *Diplomaticul Românescu*, în „Magazinu istoricu pentru Dacia”, tomul III, Bucure ti, 1846, p. 312-316 i 317; Tim<otei> Cipariu, *Acta et fragmenta historico-ecclesiastica (Acte i fragmente latine < i> române ti pentru istoria beserecei române, mai alesu unite)*. Editate i adnotate de, Blasiu, Tiparul Semin(arului) diecesanu, 1865; Joane M. Moldovanu, *Acte sinodali ale baserecei romane de Alba Julia sî Fagarasiu*, tom I, Blaj, 1869; M. Gaster, *Chrestoma ie român . Texte tip rite i manuscrise (sec. XVI-XIX) dialectale i populare*. Cu o introducere, gramatic i un glosar româno-francez de, vol. I. *Introducere, gramatic , texte (1550-1710)*, Leipzig-Bucure ti, 1891.

⁴⁵ Spre exemplu, cunoa tem cu exactitate faptul c hot râurile soborului din 1675 au fost publicate i de c tre Vasile Mangra, *Mitropolitul Sava al II-lea Brancovici (1656-1680)*, Arad, 1906, p. 79-82 (cu o ampl analiz a lor la p. 82-92), iar actele sinoadelor din 1700 i din 1725 se reg sesc în volumul al II-lea din lucrarea lui Ioan M. Moldovanu, *Acte sinodali ale baserecei romane de Alba Julia sî Fagarasiu*, ap rut la Blaj, în anul 1872. Apoi, nu am putut consulta nici lucr rile lui Nicolao Nilles [*Symbolae ad illustrandam Historiam Ecclesiae Orientalis in terris Coronae S. Stephani*, S.I editae, vol. I-II, Oeniponte (Innsbruck), 1885], George Bari iu [*P ri a lese din istoria Transilvaniei*, vol. I, Sibiu, 1889] sau tefan Mete [*Istoria Bisericii i a vie ii religioase a românilor din Transilvania*, edi ia a II-a, Sibiu, 1935].

mai mari în ceea ce privește istoria Bucovinei, putem afirma cu certitudine faptul că cele două documente referitoare la această regiune sunt inedite.

În același timp, nu putem să nu remarcăm faptul că textele documentelor publicate anterior prezintă diferențe semnificative de ortografie, fonetică și chiar de conținut față de cuprinsul documentelor păstrate în arhivele austriece. Toate aceste situații au fost semnalate în prezenta ediție prin note și comentarii, care pot prezenta oboseală din cauza numărului lor relativ mare. Prin urmare, considerăm că editarea acestor izvoare, plecând de la textul documentului de arhivă și respectând normele adoptate la editarea documentelor medievale de către autorii colecției naționale de izvoare diplomatice, *Documenta Romaniae Historica*, nu poate fi decât folositoare cercetătorilor interesați de istoria bisericii și a relațiilor sociale, de etnologie sau de filologie, cu atât mai mult cu cât vechile lucrări în care ele au fost publicate sunt rare și bibliografice.

Documente

1

1675 f.l. i zi, <Alba Iulia>

Hotărârile Soborului Mare privitoare la înțelegerea serviciului divin în limba română; la conduita preoților, a protopopilor și a mirenilor; la botezuri, căsătorii, divorțuri, spovedanie și înmormântări; la venitul și plata preoților de către mireni și la oprirea unor obiceiuri străvechi ale românilor.

<A ez mântul vlădicăi Sava pentru folosul preoților, a bisericilor și a creștinilor din 1675>¹.

„Anul Domnului² 1675. Pînă la Mitropolit Savva³, cu giura⁴ Scaunului, cu protopopii Soborului la mîna stîră, <în Bîgrad>⁵, avînd⁶ și purtînd⁷ grije de lucrurile D(um)nezeiești și creștinești, socotit-am și ne-am odihnit pe aceasta pentru⁸ multe lipse a preoților și a bisericilor și a creștinilor. Pînă la, sfîntă¹⁰ sa, cu acest prilej sînt în răscălat cu această înșimănătură¹¹, care ni s-au părut și le-am¹² scris. Întîiu, sînt¹³ ne te înșimănătură¹⁴ și îndreptături carele am făcut¹⁵ cu Soborul mare și le-am¹² luat¹⁶ toți protopopii și trîiasc cu ele¹⁷, cum sînt vedea¹⁸ din scrisorile de atunci și acelea <se> vor înșimănă pe scurt¹⁹:

1. Cuvîntul lui D(um)nezeu²⁰ și sînt²¹ vestească în limba noastră, rumînească²², creștinilor în biserică²³ și unde va trebui și va fi lipsă.

2. Care c r i sint¹³ scris i scoas²⁴ pre limba rumâneasc s se²⁵ ceteasc i s se²⁵ înv é e²⁶ în besérica²⁷ cre tinilor i într-alte locuri unde va fi lips .

3. Care pop va da pa tile s le poarte²⁸ mirénii pre din²⁹ afar , de nu le va <purta>³⁰ cu mâna lui, s i s ia popiia³¹ .

4. Care pop s va face vornic pre la nunte i va juca³², i va umbla³³ beati³⁴ prin târgu, i va umbla³³ la câr me³, i s face m sc riciu³⁵ i vr jitoriu, s i s ia popiia³¹ .

5. Care pop va cununa noaptea³⁶, au fr ie, au fugi i de alt³⁷ poporu, sau f c tori de r u, carii nu -au plinit pocaiania³⁸, s i s ia popiia.

6. Carii s vor c s tori, popa s dea tire la biséric mai înainte³⁹ cu o s pt mân i de nu s va afla între ei nici⁴⁰ o nec dére⁴¹, a e-i vom cununa. C s toriia s se²⁵ înceap cu cuvântul lui Dumnezeu⁴² i s se²⁵ fac cu jur mântf, s tie ce-i c s toriia⁴³ .

7. De bobono aguri, ce nu iaste scris la tipic, s nu ie; acéastea⁴⁴ demult⁴⁵ s-au datí⁴⁶ la s borul tuturor protopopilor s le ie, s le vesteasc i s le dea popilor i cre tinilor. Dirept⁴⁷ îns , p rintele sfin iia¹⁰ sa, ie ind⁴⁸ în ar , s rc luiasc pre protopopi, purtatu-s-au bine în dreg toriia⁴⁹ lor i cum au tr ití⁵⁰ cu cuvântul⁵¹ lui D(u)mnezeu între cre tini, i cu lucrul desp r niilor i cu adaosuri(le)⁵² < rii>⁵³, ce iaste a beséricilor⁵⁴? A ijdere, i popii cum s-au purtat⁵⁵ cu besérica⁵⁶, cu înv tura, cu poporénii⁵⁷ i însu i⁵⁸ cu casa sa i cu femeia⁵⁹ sa.

A ijderea⁶⁰, i pre miréni⁶¹ cum in⁶² la biséric²³, cum cinstesc⁶³ cuvântul⁵¹ lui D(u)mnezeu⁴² i pre popa⁶⁴. A ijderea⁶⁰, i venitul⁶⁵ au plata popilor, unde cum s va cuveni, s o⁶⁶ caute; i alte lucruri ce vor fi de lips [s caute]⁶⁷ .

1. Botezul s s fac cu ap i cu foc, a a cum iaste togmala⁶⁸ .

2. Care om⁶⁹ iaste c s torit⁷⁰ i nu va mérge la beséric⁷¹, nice cu cina D(o)mnului <s nu se împ rt easc >⁷²; popii s -i dojeneasc i s -i înv é⁷³, iar de nu vor⁷⁴ asculta, nice la moarte⁷⁵ s nu-i cuminece. Tot⁷⁶ omul s se²⁵ cuminice⁷⁷ de 4 ori într-un ani⁷⁸ .

3. Când chiam cre tinii pe⁷⁹ popa la vrun bolnav⁸⁰ s -l⁸¹ cuminece i nu vor⁷⁴ s ias dup popa din cas , acolo popa s nu <mai>⁷² mearg .

4. La mor i ca aceia⁸², molitv s nu fac , nici⁴⁰ oas lor⁸³, nici⁴⁰ hainelor, nice vaci sau oi⁸⁴ preste mormânt⁸⁵ s nu dea, au g ini, iar în laturi pot da. Picioarele dobitoacelor s nu le spéle⁸⁶, nice s le arz cu lumin⁸⁷ în frunte. i colac⁸⁸ preste groap s nu s dea. Bani⁸⁹ în groap s nu s arunce; muierile pe uli e s nu ipe⁹⁰ .

5. Cariu nu vor s - (i) îngroape mor ii luna⁹¹ sau miercurea⁹², la aceia popii s nu mearg⁹³.

6. Popii s nu fac molitv pre dobitoace.

7. Cariu oameni sau muieri vor face foc⁹⁴ în curte la Gioi Mari sau la Blagove tenii i vor pune mas sau⁹⁵ pâ(i)n(e) i zic⁹⁶ c vin⁹⁷ mor ii s se²⁵ înc lzasc i arunc ap pre paji te⁹⁸, s béie⁹⁹ mor ii, pre aceia¹⁰⁰ îi⁷² vor da panilor s¹⁰¹ nu s voru l sa <s mai fac asta>⁷².

8. S rb torile dr ce ti, mar i¹⁰² i miercuri⁹², cine va i<ne>¹⁰³ vr ji, aceia s se²⁵ dea panilor, s¹⁰¹ nu s voru l sa <s mai fac asta>⁷².

9. Pruncii s nu toace pre p résimi.

10. Cu lopata la Pa ti s nu s bat .

11. În luna⁹¹ de Pa ti în ap s nu s trag .

12. Jocurile¹⁰⁴ de duminica¹⁰⁵ i din s rb tori s se²⁵ puie jos, ci¹⁰⁶ s mearg la biséric⁷¹. Iar care nu va iné acéstea⁴⁴, întâiu¹⁰⁷ popi(i)¹⁰⁸ voru fi f r popie, miréni(i)¹⁰⁹ f r de lége¹¹⁰, iar al ii¹¹¹ s vor⁷⁴ da panilor.

VI( )d(i)ca Sava”.

Osterreiches Stataarchiv, fond (Abteilung) *Allgemeines Verwaltungsarchiv, Bestandsgruppe Unterricht und Kultus (cca. 1500-cca. 1940)*; Bestand Alter Kultus (cca. 1500-1848); Teilbestand: *Akatholischer Kultus (cca. 1600-1848)*; Serie: *Griechisch Orthodoxer Kultus (cca. 1600-1848)*; karton nr. 6, cuprinzând doc. *Konsistorien. Bukowina, Dalmatien, Galizien, Mapa*: condic , nepaginat , alc tuit din mai multe fascicole de provenien diferit i legate la un loc; fascicolul I al condicii, copie, cu cerneal maro.

EDI II: Tim<otei> Cipariu, *op. cit.*, p. 145-148, text în paleografie chirilic ; M. Gaster, *op. cit.*, p. 217-219, doc. nr. LXX, text în paleografie chirilic (publicat dup Tim<otei> Cipariu, *loc. cit.*).

¹ Titlul documentului lipse te în textul doc. de arhiv i la Cipariu. Completat dup Gaster.

² «Anul Domnului» lipse te la Cipariu.

³ La Cipariu: «Sava».

⁴ La Cipariu: «jura ii».

⁵ Omis. Completat dup documentul urm tor. La Cipariu: «cu

protopopii, în s bor, în B Igrad».

⁶ La Cipariu: «avându».

⁷ La Cipariu: «purtându».

⁸ Formula «cre tine ti, socotit-am i ne-am odihnit pe aceasta pentru» lipse te la Cipariu.

⁹ La Cipariu: «bisericolor».

¹⁰ La Cipariu: «sfîn ie».

¹¹ La Cipariu: «aceste s mn turi».

¹² La Cipariu: «le-mu».

¹³ La Cipariu: «sâmtu».

¹⁴ La Cipariu: «s mn turi».

¹⁵ La Cipariu: «f cutu».

¹⁶ La Cipariu: «luatu».

¹⁷ La Cipariu: «ele».

¹⁸ La Cipariu: «cumu se vede».

¹⁹ La Cipariu: « i acéle

- voru s mna pre scurtu».
- ²⁰ La Cipariu: «Dumnezeu».
- ²¹ La Cipariu: «se».
- ²² La Cipariu: «rumâne te».
- ²³ La Cipariu: «biseric ».
- ²⁴ La Cipariu: «scrise i scoase».
- ²⁵ La Cipariu: «s ».
- ²⁶ La Cipariu: «înve e».
- ²⁷ La Cipariu: «biserica».
- ²⁸ La Cipariu: «porte».
- ²⁹ La Cipariu: «de».
- ³⁰ Omis. La Cipariu: «va da».
- ³¹ La Cipariu: «popie».
- ³² La Cipariu: «giuca».
- ³³ La Cipariu: «îmbla».
- ³⁴ La Cipariu: «betu».
- ³⁵ La Cipariu: «m sc rici».
- ³⁶ La Cipariu: «noapte».
- ³⁷ La Cipariu: «altu».
- ³⁸ La Cipariu: «pocanie».
- ³⁹ La Cipariu: «mainainte».
- ⁴⁰ La Cipariu: «nice».
- ⁴¹ La Cipariu: «nec dere».
- ⁴² La Cipariu: «Dumnez u».
- ⁴³ La Cipariu: «c s torie».
- ⁴⁴ La Cipariu: «aceste».
- ⁴⁵ La Cipariu: «de multu».
- ⁴⁶ La Cipariu: «datu».
- ⁴⁷ La Cipariu: «derept».
- ⁴⁸ La Cipariu: «e indu».
- ⁴⁹ La Cipariu: «dreg torie».
- ⁵⁰ La Cipariu: «tr itu».
- ⁵¹ La Cipariu: «cuvântulu».
- ⁵² La Cipariu: «ad ulu».
- ⁵³ Omis. Completat dup Cipariu.
- ⁵⁴ La Cipariu: «beserecilor».
- ⁵⁵ La Cipariu: «purtatu».
- ⁵⁶ La Cipariu: «beserica».
- ⁵⁷ La Cipariu: «poporenii».
- ⁵⁸ La Cipariu: « i înc i».
- ⁵⁹ La Cipariu: «fomee».
- ⁶⁰ La Cipariu: «a ijdere».
- ⁶¹ La Cipariu: «mireni».
- ⁶² La Cipariu: « inu».
- ⁶³ La Cipariu: «cinstescu».
- ⁶⁴ La Cipariu: «popi».
- ⁶⁵ La Cipariu: «venitulu».
- ⁶⁶ La Cipariu: «u».
- ⁶⁷ De prisos.
- ⁶⁸ La Cipariu: «tocmala».
- ⁶⁹ La Cipariu: «omu».
- ⁷⁰ La Cipariu: «c s toritu».
- ⁷¹ La Cipariu: «beseric ».
- ⁷² Omis.
- ⁷³ La Cipariu: «înve e».
- ⁷⁴ La Cipariu: «voru».
- ⁷⁵ La Cipariu: «morte».
- ⁷⁶ La Cipariu: «totu».
- ⁷⁷ La Cipariu: «cuminece».
- ⁷⁸ La Cipariu: «întru anu».
- ⁷⁹ La Cipariu: «pre».
- ⁸⁰ La Cipariu: «la bolnavi».
- ⁸¹ La Cipariu: «s -i».
- ⁸² La Cipariu: «la mor ii casei», dup care s-a pus nota: «Aici se pare a fi r masu ceva afora <afar – n. A.B.> dein punctului alu 4-le».
- ⁸³ La Cipariu: «oaselor».
- ⁸⁴ La Cipariu: «oi au vaci».
- ⁸⁵ La Cipariu: «mortu».
- ⁸⁶ La Cipariu: «spele».
- ⁸⁷ La Cipariu: «lumina».
- ⁸⁸ La Cipariu: «colacu».
- ⁸⁹ La Cipariu: «banu».
- ⁹⁰ La Cipariu: «muierile s nu ipe pre uli e».
- În acela i timp, la Cipariu, punctul 4 nu este marcat în text, fiind înglobat în punctul 3, care, îns , este editat foarte defectuos.
- ⁹¹ La Cipariu: «lune».
- ⁹² La Cipariu: «miercure».
- ⁹³ La Cipariu: «merg ».
- ⁹⁴ La Cipariu: «focu».
- ⁹⁵ La Cipariu: « i».
- ⁹⁶ La Cipariu: «zicu».
- ⁹⁷ La Cipariu: «vinu».
- ⁹⁸ La Cipariu: «paje te».
- ⁹⁹ La Cipariu: «bee».
- ¹⁰⁰ La Cipariu: «acei».
- ¹⁰¹ Gre it pentru « i».
- ¹⁰² La Cipariu: «mar e».
- ¹⁰³ La Cipariu: « inea».
- ¹⁰⁴ La Cipariu: «giocurile».
- ¹⁰⁵ La Cipariu: «dumineca».
- ¹⁰⁶ La Cipariu: «ce».
- ¹⁰⁷ La Cipariu: «întâi».
- ¹⁰⁸ La Gaster a fost omis termina ia «pii» din cuv. «popi(i)».
- ¹⁰⁹ La Cipariu: «mirenii».
- ¹¹⁰ La Cipariu: «lege».
- ¹¹¹ La Cipariu: «alal i».

2

1675 f.l. i zi, Alba Iulia

Rânduiala Soborului Mare pentru inerea slujbelor biserice ti în limba român în toate zilele sau m car numai în zilele de duminic , miercuri i vineri; obliga ia clerului de a-l pomeni la liturghii pe principele Ardealului i a mirenilor de a înv a Tat l Nostru, Crezul i cele 10 porunci; pedepsirea preo ilor care vor mai sluji în limba slav i modul în care se vor face numirile preo ilor în parohii.

„V leatu 1675, V d<0>ni¹ cra6l – astea sunt în chirilic DV! Apafi² Miha6 <i>³ Vl< >d<i>ca Sava⁴.

Rânduiala S borului Mare, carele s-au f cut în B lgrad.

Vl <di>⁵ca Sava cu to i protopopii < rii>⁶ într-acest⁷ s bor⁸ s-au <datu>⁵ înainte câteva îns mn turi⁹ i îndemn turi cu care s se¹⁰ dojeneasc ¹¹ i s se¹⁰ înve e protopopii i preo ii¹² care s le dea tuturor cre tinilor înainte s le tie i s le ie.

1. Cuvântul lui D(u)mnezeu¹³ cu carele iaste mai de lips cre tinilor i neînv a ilor, ca i cum iaste de lips lumina în vrémea¹⁴ întunéricului¹⁵, a a¹⁶ i cuvântul¹⁷ lui D(u)mnezeu¹³ ca s s vesteasc în limba noastr , rumâne te, <în>³ carele ne-am n scuti¹⁸, cum¹⁹ s în eleag to i cre tinii, s vas²⁰ <c>²¹ în toate s boar le²² mai dinnainte²³ vréme am²⁴ dojenit i am²⁴ porunciti²⁵, a a¹⁶ i acum. Iar carii s vor²⁶ afla f când²⁷ amintirile²⁸ cu bir ag²⁹, carele s-au dat în condi iile dintâiu^{29bis}, într-al i ani s va bint tui.

2. Cinsté³⁰ <în>²¹ slujba d(u)mnezeiasc ³¹ care³² s face în beséricile³³ cre tine ti, bine iaste în toate zilele s l ud m pre Dumnezeu¹³, s nu s lipseasc ³⁴ bisérica³⁵ de cuvântul Sfin ii³⁶ Sale, iar pentru³⁷ c v zind³⁸ noi sup rarea i înpresurarea³⁹ preo ilor⁴⁰, carii nefiind⁴¹ putin s se¹⁰ hr neasc f r de munc i f r de lucru, socotit-au s borul sfânti⁴², pre unde au fost⁴³ obiciaiul⁴⁴, pe⁴⁵ la ora e i pe⁴⁵ la bisérici⁴⁶, unde sint⁴⁷ mai cu dobând i plat li s d mai bun în toate zilele s ie slujb în biséric ⁴⁸, iar celoralal i preo i⁴⁹ tuturor⁵⁰ depreun le poruncim lâng duminic ⁵¹, miercuri i vineri i când s vor²⁶ întâmpla⁵² s rb tori.

A ijderea⁵³, i în posturi s fac slujb în toate zilele, iar de va putea pretutindenea⁵⁴ s marg ⁵⁵ în toate zilele⁵⁶ la beséric ⁴⁸.

3. Cum am²⁴ avut⁵⁷ i pân acum⁵⁸ obiceaiu i porunc cum⁵⁹ în toate rug ciunile noastre s facem poman pentru³⁷ m riia⁶⁰ sa craiul, milostivul d(o)mn⁶¹.

4. Despre rândul s rb torilor, cum le-am⁶² dat⁶³ odat înainte i le-am luat⁶⁴ to i protopopii, a a¹⁶ s se¹⁰ ie; iar carii s vor²⁶ afla f când²⁷ într-alt chip⁶⁵, s se¹⁰ bint tuiasc⁷.

5. Acéle⁶⁶ lucruri carele nu s unescu⁶⁷ cu Scri<p>²¹tura Sf<ân>⁶t i cu togmala⁶⁸ beséricii⁶⁹ noastre i pân acum am²⁴ fost⁴³ poruncit⁷⁰ cum⁵⁹ s se¹⁰ plevasc i s se¹⁰ puie jos, a a¹⁶ poftim i acum⁵⁸. Iar pre unde s vor²⁶ afla lucruri de-acéle⁷¹, bint tui-s -vor cum iaste rânduiala s borului.

6. Care cre tin⁷² nu va înv a Tat l Nostru, Credeul⁷, <cele>³ zéce⁷³ porunci, unii ca aceia⁷⁴ vor²⁶ fi f r legea⁷⁵ lui D(u)mnezeu¹³. Iar⁷⁶ pentru³⁷ <ca> s se¹⁰ mai înt reasc i pruncii, nefiind⁴¹ în c al⁷⁷ unde s învé e⁷⁸, tot cre tinul s - (i) duc pruncul⁷⁹ la beséric⁴⁸ i pop<a>⁶ dup ce va ispr vi slujba <beserecei>²¹, s fac tire cum⁵⁹ s <s>⁶ strâng pruncii în biséric⁴⁸, s -i înve e cum⁵⁹ iast<e>⁶ scris mai sus.

7. Popii carii nu s nevoiesc⁸⁰ cu rumâniia⁸¹, ci⁸² tot c<u>⁶, sirbiia⁸³, unii ca aceia i lor⁸⁴ facu- i de c tr D(u)mnezeu pedeaps⁸⁵ i de c tr poporéni⁸⁶ uráciune i s borului sc dere⁸⁷, aceia cu un cuvânti⁸⁸ s s opreasc⁸⁹ de popie.

8. Tot protopopul s nu primeasc⁹⁰ nici⁹¹ un preot⁹² în popor⁹³ pân nu va aduce carte de la protopopul⁹⁴ unde au fost⁴³ mai⁹⁵ înainte⁹⁶ cum⁵⁹ s-au purtat⁹⁷.

9. Nici⁹¹ un pop în popor⁹³ f r tirea⁹⁸ protopopului s nu s togmeasc⁹⁹, iar carele s va togmi¹⁰⁰ f r de¹⁰¹ tire, s fie oprit¹⁰² din popie”.

<dedesupt, scris de aceea i mân i cu aceea i cerneal >:

„20 de florin i, 3 g leate i o férd l⁷ i 5 cupe de grâu, 10 g leate de ov s i 3 férdel⁷ i 6 cupe; 4 car de fân i 50 de fun i, 20 de florin i, 3 g leate i o férdel⁷ i 5 cupe de grâu”¹⁰³.

Osterreiches Statarchiv, fond (Abteilung) Allgemeines Verwaltungsarchiv, Bestandsgruppe Unterricht und Kultus (cca. 1500-cca. 1940); Bestand Alter Kultus (cca. 1500-1848); Teilbestand: Akatholischer Kultus (cca. 1600-1848); Serie: Griechisch Orthodoxer Kultus (cca. 1600-1848); karton nr. 6, cuprinzând doc. *Konsistorien. Bukowina, Dalmatien, Galizien, Mapa*: condic , nepaginat , alc tuit din mai multe fascicole de provenien diferit i legate la un loc; fascicolul I al condicii, copie, cu cerneal maro.

EDI II: Tim<otei> Cipariu, *op. cit.*, p. 148-150; M. Gaster, *op. cit.*, p. 219-220, doc. nr. LXXI, text în paleografie chirilic (publicat dup Tim<otei> Cipariu, *loc. cit.*).

- ¹ La Cipariu: a fost omis formula «V d<0>ni».
- ² La Cipariu: «Apahe6».
- ³ Omis.
- ⁴ În anul 1675, în zilele craiului Apafi Mihaiu i al vl dichii Sava.
- ⁵ Rupt.
- ⁶ Rupt. Completat dup Cipariu.
- ⁷ La Cipariu: «în acestu».
- ⁸ La Cipariu: «s boru».
- ⁹ La Cipariu: «s mn turi».
- ¹⁰ La Cipariu: «s ».
- ¹¹ La Cipariu: «dojenesc ».
- ¹² La Cipariu: «preu ii».
- ¹³ La Cipariu: «Dumnez u».
- ¹⁴ La Cipariu: «vreme».
- ¹⁵ La Cipariu: «întunerecului».
- ¹⁶ La Cipariu: «a ea».
- ¹⁷ La Cipariu: «cuvântulu».
- ¹⁸ La Cipariu: «n scut».
- ¹⁹ La Cipariu: «ca».
- ²⁰ Gre it pentru «s vaz ». La Cipariu: «s va c ».
- ²¹ Omis. Completat dup Cipariu.
- ²² La Cipariu: «s boarele».
- ²³ La Cipariu: «dinainte».
- ²⁴ La Cipariu: «amu».
- ²⁵ La Cipariu: «poruncit».
- ²⁶ La Cipariu: «voru».
- ²⁷ La Cipariu: «f cându».
- ²⁸ La Cipariu: «amintrile».
- ²⁹ La Cipariu: «bint tuial ».
- ^{29bis} La Cipariu: «dintâi».
- ³⁰ La Cipariu: «cinste».
- ³¹ La Cipariu: «dumnez iasc ».
- ³² La Cipariu: «carele».
- ³³ La Cipariu: «bisericile».
- ³⁴ La Cipariu: «lipsasc ».
- ³⁵ La Cipariu: «biserica».
- ³⁶ La Cipariu: «Sf(i)n iei».
- ³⁷ La Cipariu: «pintru».
- ³⁸ La Cipariu: «v zându».
- ³⁹ La Cipariu: «împresurarea».
- ⁴⁰ La Cipariu: «preu ilor».
- ⁴¹ La Cipariu: «nefiindu».
- ⁴² La Cipariu: «s borulu sf(â)ntu».
- ⁴³ La Cipariu: «fostu».
- ⁴⁴ La Cipariu: «obiceaiulu».
- ⁴⁵ La Cipariu: «pre».
- ⁴⁶ La Cipariu: «besereci».
- ⁴⁷ La Cipariu: «sâmtu».
- ⁴⁸ La Cipariu: «beseric ».
- ⁴⁹ La Cipariu: «preu i».
- ⁵⁰ La Cipariu: «tuturora».
- ⁵¹ La Cipariu: «duminec ».
- ⁵² La Cipariu: «tâmpla».
- ⁵³ La Cipariu: «a ijdere».
- ⁵⁴ La Cipariu: «pretutindinile».
- ⁵⁵ La Cipariu: «merg ».
- ⁵⁶ Formula «în toate zilele» lipse te la Cipariu.
- ⁵⁷ La Cipariu: «avutu».
- ⁵⁸ La Cipariu: «acumu».
- ⁵⁹ La Cipariu: «cumu».
- ⁶⁰ La Cipariu: «m rie».
- ⁶¹ La Cipariu: «domnu».
- ⁶² La Cipariu: «le-mu».
- ⁶³ La Cipariu: «datu».
- ⁶⁴ La Cipariu: «odat i înainte, le-(a)u luoatu».
- ⁶⁵ La Cipariu: «chipu».
- ⁶⁶ La Cipariu: «acele».
- ⁶⁷ La Cipariu: «unesc».
- ⁶⁸ La Cipariu: «tocmala».
- ⁶⁹ La Cipariu: «beserecei».
- ⁷⁰ La Cipariu: «poruncitu».
- ⁷¹ La Cipariu: «de cele».
- ⁷² La Cipariu: «cre tinu».
- ⁷³ La Cipariu: «10».
- ⁷⁴ La Cipariu: «acee».
- ⁷⁵ La Cipariu: «lege».
- ⁷⁶ La Cipariu, de aici începe punctul 7. Prin urmare, punctele 7, 8 i 9 au devenit la acest editor punctele 8, 9 i 10.
- ⁷⁷ La Cipariu: « cul ».
- ⁷⁸ La Cipariu: «înve e».
- ⁷⁹ La Cipariu: «pruncii».
- ⁸⁰ La Cipariu: «nevoiescu».
- ⁸¹ La Cipariu: «rumânie».
- ⁸² La Cipariu: «ce».
- ⁸³ La Cipariu: «sârbie».
- ⁸⁴ La Cipariu: «loru».
- ⁸⁵ La Cipariu: «pedeps ».
- ⁸⁶ La Cipariu: «poporani».
- ⁸⁷ La Cipariu: «sc deare».
- ⁸⁸ La Cipariu: «cuvântu».
- ⁸⁹ La Cipariu: «opre(a)sc ».
- ⁹⁰ La Cipariu: «prime(a)sc ».
- ⁹¹ La Cipariu: «nice».
- ⁹² La Cipariu: «preutu».
- ⁹³ La Cipariu: «poporu».
- ⁹⁴ La Cipariu: «protopopu».

⁹⁵ Cuvântul «mai» lipse te la Cipariu.	¹⁰¹ Cuvântul «de» lipse te la Cipariu.	4 car de fân i 50 de fun i, 20 de florin i,
⁹⁶ La Cipariu: «nainte».	¹⁰² La Cipariu: «opritu».	3 g leate i o férdeal
⁹⁷ La Cipariu: «purtatu».	¹⁰³ Textul «20 de florin i, 3 g leate i o férd l i 5 cupe de grâu, 10 g leate de ov s i 3 férdele i 6 cupe;	i 5 cupe de grâu» lipse te la Cipariu, p. 150.
⁹⁸ La Cipariu: « tire».		
⁹⁹ La Cipariu: «tocme(a)sc ».		
¹⁰⁰ La Cipariu: «tocmi».		

3

1700 septembrie 4, Alba Iulia

Hot rările Soborului Mare privitoare la participarea protopopilor i a preo ilor la întrunirile viitoarelor soboare; veniturile protopopilor, preo irea diaconilor i numirea popilor pe la biserici; oprirea preo ilor ortodoc i de peste hotar de a sluji în bisericile unite; înfrânarea divor urilor i limitarea hirotoniilor; curmarea c s toriilor fugarilor, a celor înrudi i i a poporenilor din alte enorii; purtarea i îmbr c mintea preo ilor; modul de judecare a pricinilor dintre preo i i mireni; pedepsele preo ilor i mirenilor; impunerea ârcovnicilor la biserici; d rile cuvenite preo ilor de la s teni i ale protopopilor de la preo i; obliga iile s tenilor de a înv a Tat l Nostru, Crezul i cele 10 porunci, dar i de a participa la liturghie, de a lua anafur , de a posti în cele patru posturi i în miercurile i vinerile de peste an, dar i de a se spovedi; desf urarea tipicului bisericesc; organizarea soboarelor eparhiale de c tre protopopi; oprirea preo ilor s mai fumeze; interzicerea înjur turilor la preo i i mireni; obliga ia clerului de avea în biserici icoanele lui Hristos, a Maicii Domnului i a Sfântului Nicolae, potire, od jdii sp late i mai lungi de glezne; preo ii, trebuie s -i pomeneasc la liturghii pe Leopold I (Leopold Ignaz Joseph Balthasar Felician), împ ratul Sfântului Imperiu Roman, arhiduce al Austriei i crai al Ardealului, dar i pe Athanasie, primul mitropolit unit al Transilvaniei; pedepsirea ho ilor i a curvarilor de c tre ofi erii austrieci; oprirea logodnelor f cute f r preo i, dar i a jocurilor pe uli ele satului în zilele de duminic sau de s rb toare.

„Ani(i) D(o)mnului 1700 septemvrie <1>⁴.

Într-aceast vreme² fiind S bor Mare în Mitropoliia B lg radului³ de to (i) protopopi(i) ri(i)⁴ Ardealului cari⁵ sânt rumâni.

Noi, vl( )dica Athanasie am ar tat pofta⁶ noastr c tr Sf(â)ntul⁷ S bor cu acêste punctumuri⁸ i poruncim⁹ foarte tare în tot locul – în varmeghii¹⁰, în scaune, în Par i(u)m – protopopilor, preo ilor < i>¹¹ mirénilor cari sânt rumâni, greci, sârbi, ce sânt aici, în ar ¹², ce s chiiam ¹³ Transilvanie¹⁴, pohta vl( )dichi¹⁵.

1. Când va rândui vl( )dica i cu titori(i) cari¹⁶ vor fi jura (i) lâng vl( )dica, zi de s bor de to (i) protopopi(i) ri(i)¹⁷, atunci tot protopopul cu doi¹⁸ preo i b trâni s s ¹⁹ afle la zioa cea numit a

s borului i s -i dea tot popa de cheltuial ²⁰ doao¹⁸ <...., ce-i>¹¹ duce protopopului; iar care n-ar²¹ da, protopopul împreun cu acei 2²² b trâni s -l trag ; iar ²³ protopopul de nu s-ar g sî la zî²⁴, s fie lipsit de dreg torie i globit cu as z ci i as ²⁵ de florin i.

2. Diiacii cari¹⁶ vor vrea s s ¹⁹ preo asc ²⁶, întâi²⁷ s mearg la protopop²⁸ s - (i) ceai cartea i cu carte de la adev rat duhovnic i s tie Psaltirea de în les i glasurile i toate tainele biséricii²⁹; i pân nu va fi la Mitropolie patruz ci³⁰ de zile, pân atunci vl dica s nu-l preo asc ³¹ i popor s -i caute protopopul i s aib a da protopopului o piiale³² de vulpe.

3. Popi(i) cari⁵ vin dintr-alte ri s nu s priimeasc pân nu vor aduce carte de la vl( )dica. A ijderea, popi(i) care¹⁶ merg într-alte eparhii³³ s nu s priimeasc pân nu vor avea carte de la protopopul lui, cum c -i om bun i -au pl tit darea. Iar ²³ cari⁵ protopop nu va face a a, s aib vl dica a-l bir g lui³⁴ cu 24 de florin i.

4. Protopopi(i) s nu [s]³⁵ fac desp r anie³⁶ afar , în ar sau în eparhii³³, f r numai când va fi S bor Mare în Belgrad. Iar ²³ care ar³⁷ face, s fie sc zut din toat cinstea lui i s dea i acela bir ag cinci³⁸ <florin i>¹¹.

5. Cari⁵ popi vor cununa pre cari¹⁶ fug print<r>¹¹-alte sate, sau poporanul altui pop sau fr ii, unora ca acelora s li s ia preo iia.

6. Cari diiaci vor fost curvari sau furi s nu s poat preo i.

7. Cari miréni s vor duce cu putére³⁹ pre casa popi(i)⁴⁰ sau pe⁴¹ f meile lui sau pre marha lui f r de tirea vl( )dichi(i)¹⁵ sau a protopopului, uni(i) ca aceia s fie f r de lége pân a- (i) da sama; i a cui va fi vina bir agulul S borulu(i) Mare as z ci i as ²⁵ de florin i.

8. Preo i(i) cari n-au plea e⁴² sau potcap t sau vor umbla la crâjm ⁴³ sau bé (i) pin⁴⁴ târg i nu vor umbla⁴⁵ cu haine lungi, unora ca acelora s li s ia preo iia.

9. Când va avea pârl sau lége popa cu vrun⁴⁶ mirean de va c uta popa pe mirean s -l caute în fumul lui înaintea bir ului sau a panilor. Iar când va c uta mireanul pe⁴¹ popa, s -l caute înaintea protopopului în fumul⁴⁷ sau la vl dica.

10. Care pop va mérge pe⁴¹ poporul altui preot sau îi va sc dea simbria sau îl va pârl la scaunul din afar , acela s s tunz .

11. Satul ce nu va îng dui pre ârcovnici⁴⁸ din⁴⁹ slujbele satului sau nu va avea ârcovnic, acela sat s fie oprit de lége pân nu vor pune cârznic⁵⁰ i s -l îng duiasc din toate cheltuiialele i slujbele satului.

12. Care sat nu va da popi(i)⁴⁰ de o cas o claiie de grâu i o f rdel⁵¹ de ov s i doao zile de lucru, acela sat s fie f r de pop , iar⁵² popa de⁵³ va iné lége(a), s s¹⁹ tunz .

13. Care pop nu va face duminecile sau s rb torile de 3 ori slujbe i vinerile i miercurile de 2 ori i pe post în toate zilele⁵⁴, unul ca acela s fie lipsit de preo ie.

14. Popi(i) s fac slujb cât vor putea rumâné te, Evangheliia i povéstea, s în leag⁵⁵ cre tini(i). Iar²³ care nu va povesti din P ucenie⁵⁶ în toate duminecile⁵⁷ i în toate s rb toril(e)⁵⁸, acela pop s s¹⁹ globeasc cu 12 florin i, iar⁵² de nu va gândi de bir ag, s fie l p dat din⁴⁹ preo ie.

15. Care oameni nu vor méрге duminecile i în s rb tori la biséric i la liturghie i vor fi s n to (i) sau acas , pre uni(i) ca aceia popa cu bir ul i cu jura i(i) întâi s -l bir g luiasc⁵⁹ un⁶⁰ florint⁶¹; de nu va veni i a doao¹⁸ oar , s -l bir g luiasc⁵⁹ trei⁶² florin i; de⁶³ nu va veni i a treia⁶² oar , atunci s fie l p dat de la biséric ca un p gân, cât nici la moarte, nici la îngrop ciunea lor pop⁶⁴ s nu mearg . A ijderea, i cari nu iau nafur⁶⁵ i cari¹⁶ nu s ispoveduiesc i cari¹⁶ nu vor ti Tat l Nostru i Credeu(l) i⁶⁶ poruncile⁶⁷, fie b trân, fie tân r, a a s pa i aceia.

16. Cari¹⁶ popi sânt cu a doaoa¹⁸ c s torie, nici într-un chip s nu slujasc liturghie, iar²³ de⁶³ s-ar⁶⁸ g sî⁶⁹ <slujind>¹¹, s s¹⁹ tunz de tot, s fie mirean.

17. Care pop va boteza f r⁷⁰ de mir s s lipsasc de preo ie.

18. S rb torile s s¹⁹ ie care sânt îns mnate la Ceaslov cu slove ro ii i au polileu i Evanghelie, acele(a) s s ie. Iar cari⁵ vor inea într-alt chip s s bir g luiasc⁵⁹ cu 12 florin i.

19. Care protopop(i) vor face⁷¹ s bor de eparhie i care pop nu va veni la s bor⁷¹, protopopul cu acei⁷² doi popi b trâni i cu s borul⁷³ s -i bir g luiasc⁵⁹ 6 florin i, f r⁷⁰ numai când s-ar⁶⁸ întâmpla s fie betégi.

20. Care logodn s va face f r de pop , aceia s nu s cunune pân nu vor da în tirea⁷⁴ protopopului sau vl( )dichi(i)¹⁵.

21. Care oameni nu vor iné celé⁷⁵ patru⁷⁶ posturi sau⁶³ nu vor posti cum s cade, vinerile i miercurile, în post de pé te, aceia s fie lipsi (i) de la biséric pân nu- (i) vor cére iert ciune de la popu⁶⁴ i de la popor.

22. Cari¹⁶ preo i sânt adev ra (i) i vor trage t bac, m car în ce féliu de chip, s s bir g luiasc⁵⁹ <cu>⁷⁷ 12 flor(in i)⁷⁸.

23. Care pop sau minean va sudui de suflet sau de lége, acela s s lipsasc de preo ie i mireanul l p dat ca un p gân.

24. În care biseric nu va fi icoana lui H(risto)s i a Preacesti(i)⁷⁹ i a lui Sfeti Nicolae, s s globeasc popa cu 12 florin i i satul cu doaoz ci i patru⁸⁰ de florin (i).

25. La care pop⁸¹ s vor g sî⁶⁹ od jdi(i)le bisérice ti²⁹ nesp late sau mai scurte de glezne sau potirele i altele grozave, s s bir g luiasc⁵⁹ cu 24 de florin i.

26. Cari popi nu vor pomeni pre în l atul împ rat Ignatius⁸² i pre coronatul craiul nostru Iosiv⁸³ Leopold i pre vl( )dica Ardealului, acelora li s va lua darul preo ii⁸⁴.

27. În care eparhie⁸⁵ sau sat s vor afla oameni r i, ho i, curvari sau alte lucruri f când, pre uni(i) ca aceia s -i dea în mânil tisturilor s -i bir g luiasc⁵⁹; ci⁸⁶ pân nu s vor împ ca cu bisérica, pân atunci s nu-i priimeasc , ci s fie l p da (i).

28. În care sat s vor⁸⁷ face duminecile sau în s rb tori jocuri cum s trag pe⁴¹ uli sau într-alt chip, acela sat s s bir g luiasc⁵⁹ cu 12 florin i.

Iar⁵² acéstea am îng duit: protopopi(i) s fac desp r nii³⁶ cu tirea vl( )dichi(i)¹⁵, diiaci s s preo asc cari¹⁶ vor fi vrédnici⁸⁸ i înv a i⁸⁹.

Osterreiches Stataarchiv, fond (Abteilung) *Allgemeines Verwaltungsarchiv, Bestandsgruppe Unterricht und Kultus (cca. 1500-cca. 1940)*; Bestand Alter Kultus (cca. 1500-1848); Teilbestand: *Akatholischer Kultus (cca. 1600-1848)*; Serie: *Griechisch Orthodoxer Kultus (cca. 1600-1848)*; karton nr. 6, cuprinzând doc. *Konsistorien. Bukowina, Dalmatien, Galizien, Mapa*: condic , nepaginat , alc tuit din mai multe fascicole de provenien diferit i legate la un loc; fascicolul I al condicii, copie, cu cerneal maro.

EDI II: Petru Maior, *op. cit.*, p. 355-359 i 360, text în paleografie chirilic ; A<ugust> T<reboniu> L<aurian>, *op. cit.*, p. 312-316 i 317, text în paleografie chirilic de tranzi ie (publicat dup Petru Maior, *loc. cit.*, îns fonetica textului este diferit , fiind determinat de noua ortografie adoptat de editor. Cu acest prilej, August Treboniu Laurian parafrazeaz dup Petru Maior inclusiv comentariul de la p. 316-317, situat între punctul 28 i fraza «iar acéstea am îng duit: protopopi(i) s fac desp r nii cu tirea vl( )dichi(i). Diiaci s s preo asc cari vor fi vrédnici i înv a i»); Teodor V. P c tian, *Cartea de Aur sau luptele politice-na ionale ale românilor de sub coroana ungar* , vol. I, edi ia a II-a, Sibiu, Tipografia Iosif Marshall, 1904, p. 46-49, text în grafie modern .

- ¹ Omis. Completat dup
Maior, August
Treboniu Laurian i
Teodor V. P c tian.
- ² La Maior: «vream».
- ³ A a în text. La Maior:
«Belgradului».
- ⁴ La Maior: « rei».
- ⁵ La Maior: «care».
- ⁶ La Maior: «pohta».
- ⁷ La Maior: «svântul».
- ⁸ La Maior: «puncturi».
- ⁹ La Maior: «por ncim».
- ¹⁰ La Maior:
«varmedghii».
- ¹¹ Omis.
- ¹² La Maior: « ara».
- ¹³ La Maior «chiam ».
- ¹⁴ La Maior:
«Tranjilvanie».
- ¹⁵ La Maior: «vl dic i».
- ¹⁶ La Maior: «carii».
- ¹⁷ La Maior: « rei».
- ¹⁸ La Maior: «2».
- ¹⁹ La Maior: «se».
- ²⁰ La Maior:
«chieltuial ».
- ²¹ La Maior: «n-are».
- ²² La Maior: «doi».
- ²³ La Maior: «iar».
- ²⁴ La Maior: «s nu
s-are g si la zi».
- ²⁵ La Maior: «66».
- ²⁶ La Maior:
«preo easc ».
- ²⁷ La Maior: «înainte».
- ²⁸ La Maior:
«protopopu».
- ²⁹ La Maior: «besearicii».
- ³⁰ La Maior: «40».
- ³¹ La Maior:
«preo easc ».
- ³² La Maior: «piele».
- ³³ La Maior: «eparfii».
- ³⁴ La Maior: «bir ugui».
- ³⁵ De prisos.
- ³⁶ La Maior:
«desp r enii».
- ³⁷ La Maior: «are».
- ³⁸ La Maior: «cinci» a
fost omis.
- ³⁹ La Maior: «putére».
- ⁴⁰ La Maior: «popei».
- ⁴¹ La Maior: «pre».
- ⁴² La Maior: «Plea ».
- ⁴³ La Maior: «cârcim ».
- ⁴⁴ La Maior: «prin».
- ⁴⁵ La Maior: «îmbla».
- ⁴⁶ La Maior: «un».
- ⁴⁷ La Maior: «fum».
- ⁴⁸ La Maior: « ârcovnic».
- ⁴⁹ La Maior: «de».
- ⁵⁰ La Maior: «crâsnic».
- ⁵¹ La Maior: «f rdil ».
- ⁵² La Maior: «iar ».
- ⁵³ La Maior: «de-i».
- ⁵⁴ La Maior: «zile».
- ⁵⁵ La Maior: «în eleag ».
- ⁵⁶ La Maior: «poucenie».
- ⁵⁷ La Maior: «dumineci».
- ⁵⁸ La Maior: «s rb tori».
- ⁵⁹ La Maior:
«bir luguiasc ».
- ⁶⁰ La Maior: «1».
- ⁶¹ La Maior: «frorint».
- ⁶² La Maior: «3».
- ⁶³ La Maior: «s ».
- ⁶⁴ La Maior: «popa».
- ⁶⁵ La Maior: «nafor ».
- ⁶⁶ La Maior: « i» este
omis.
- ⁶⁷ La Maior: «por ncile».
- ⁶⁸ La Maior: «s-are».
- ⁶⁹ La Maior: «g si».
- ⁷⁰ La Maior: «f r».
- ⁷¹ La Maior: «sobor».
- ⁷² La Maior: «cei».
- ⁷³ La Maior: «soborul».
- ⁷⁴ La Maior: « tire».
- ⁷⁵ La Maior: «céle».
- ⁷⁶ La Maior: «4».
- ⁷⁷ Omis. Completat dup
Maior.
⁷⁸ «Flor(in i)» scris de
aceea i mân , cu
aceea i cerneal , dar
cu caractere
latine ti.
⁷⁹ La Maior:
«Preacistei».
- ⁸⁰ La Maior: «24».
- ⁸¹ La Maior: «popi».
- ⁸² «Ignatius» scris de
aceea i mân , cu
aceea i cerneal , dar
cu caractere
latine ti. La Maior:
«Igna iu ».
- ⁸³ La Maior: «Iosif».
- ⁸⁴ La Maior: «preo iei».
- ⁸⁵ La Maior: «eparfie».
- ⁸⁶ La Maior: « i».
- ⁸⁷ La Maior: «va».
- ⁸⁸ La Maior: «vr dnici».
- ⁸⁹ Fraza «Iar acestea am
îng duit:
protopopi(i) s fac
desp r nii cu tirea
vl( )dichi(i). Diiaci
s s preo asc cari
vor fi vrédnici i
înv a i» urmeaz la
Maior dup un
comentariu
explicativ (p. 360),
iar la Laurian (p.
317) dup o
parafrazare a
comentariului lui
Maior. În schimb, la
P c tian aceast
explica ie este
rezumat doar într-o
fraz (p. 49). Toate
explica iile amintite
constat c
Mitropolitul
Atanasie a

întâmpinat o	permi ând	Sinodului, i s accepte
opozi ie sever fa	protopopilor s	preo irea diaconilor
de punctele 2 i 4	judece pricinile de	vrednici i înv a i.
ale hot rârii	divor oricând, nu	
Sinodului, a a încât	numai pe vremea	
a trebuit s revin ,		

4

1711 octombrie 25, Alba Iulia

Porunca Mitropolitului Athanasie c tre protopopii, preo ii i mireni greco-catolici privitoare la desf urarea botezurilor, liturghiei, spovedaniei i împ rt aniei; înv area de c tre mireni a rug ciunilor «Tat l Nostru» i «Crezul», precum i a celor zece porunci sub pedeapsa îngrop rii lor f r serviciu religios i departe de biseric ; oprirea divor urilor, a botezurilor f r mir i a leg turilor cu clerul ortodox din ara Româneasc , Moldova i Serbia.

„Noi Athanasie, din mila lui D(u)mnez u
i a Scaunului Apostolicesc arhiepiscop i proci.

Aceasta poruncim molitvelor voastre cinsti (i) protopop(i), preo i i miréni, dup cuvântul D(o)mnului H(risto)s i dup a Sf(i)n ilor Apostoli i dup Pravila Sf(i)n ilor ote (i), céle ce-s a ezate i întemeiate de l(a) st pânul H(risto)s, adec céle apte taine a sf(i)ntei beséricii noastre foarte tare i nemutate s le ine (i).

i întâi, botezul s nu s mai lungeasc , ci de a opta zi înainte s fie botezat pruncul cumu-i obiceiul Sf(i)ntei Bisérici, s nu cumva s s întâmple s moar nebotezat.

În toate duminicile i s rb torile céle cinstite, preotul s fac sf(â)nta liturghie i oameni(i), cu mari, cu mici, s s g sasc la biséric la vrémea slujbei ace tii sf(i)nte liturghii.

A ijderea, i în toate duminicile i s rb torile s fac preotul c zanie totdeauna.

Tot omul, cu mare, cu mic, de apte ani înainte, s s ispoveduiasc în tot postul, dup porunca sfintei bisérici i fiind grijit cu sf(â)nta ispovedanie s s cuminece; iar la negrijnic¹ într-acesta chip s nu s dea nicidecum sfânta cuminec tur .

B trâni(i) i tineri(i) s tie de rost Tat l Nostru, Credeu(l)¹ i zéce porunci a lui D(u)mnez u. Iar care n-ar vrea s fac dup porunca noastr i i s-ar întâmpla lui moarte, unul ca acela s nu s îngroape pe

lâng biseric , unde s îngroap al i cre tin(i) pravoslavnici, ci s s îngroape dinnafar ¹ de beseric , nice pop s nu-i slujasc , c nu-i destoinic de vrème ce însu (i) s leap d de rânduiala D(o)mnului nostru, a lui I(isu)s H(risto)s.

i mai poruncim tuturor foarte tare desp r nie întru c s torie s nu s fac mai mult nic iri nici într-un chip. i de s-au i f cut, s s îndirépte la loc. i unde va fi una ca acéia, s s adune aici în s bor la B lgrad, înaintea noastr , i vom socoti cu to i(i). Iar cari protopop ar face vro desp r nie s tie c necum protopop, ci nice pop mai mult nu va fi i toate bucatele i s vor lua.

Popi(i) cari <sânt>² cu a doao muiaré nice la liturghie, nice la ispovedanie s nu îndr zneasc , nice la alte slujbe preo e ti s nu s întinz f r la cântare. A ijderea, i care de acum înainte s vor însura a doa¹ oar , nice cum s nu mai slujasc nice o tain , ci s fie lipsit de toate trebile preo ti i s va i globi cu as z ci i as de florin i.

Cari diiaci s vor duce într-alte ri de s vor preo i la al i arhieriei, uni(i) ca aceia s fie lipsi (i) de toate céle preo ti i de bucatele lor.

Noi, dup porunca D(o)mnului H(risto)s i dup Pravila Sf(i)n ilor Apostoli i a Sf(i)ntelor S boar i a Sf(i)n ilor P rin i poruncim tuturor foarte tare céle ce-s oprite i legate de D(o)mnul H(risto)s i de Besérica Lui i de Sf(i)n i(i) Apostoli s le ine (i). Iar care ar face într-alt chip, s tie c nu mul (i) s vor mira de petróccerea acelora care vor mai bine asculta de poruncile noastre.

Scris în B lgrad, luna lui octomvrie 25 de zile, 1711.

Isc litu-s-au în anul D(o)mnului 1712, luna lui ianuarie, 4 zile.

Mf...³ d(a)scal <m.p.>”.

Osterreiches Stataarchiv, fond (Abteilung) *Allgemeines Verwaltungsarchiv, Bestandsgruppe Unterricht und Kultus (cca. 1500-cca. 1940); Bestand Alter Kultus (cca. 1500-1848); Teilbestand: Akatholischer Kultus (cca. 1600-1848); Serie: Griechisch Orthodoxer Kultus (cca. 1600-1848); karton nr. 6, cuprinzând doc. Konsistorien. Bukowina, Dalmatien, Galizien, Mapa: condic , nepaginat , alc tuit din mai multe fascicole de provenien diferit i legate la un loc; fascicolul I al condicii, copie, cu cerneal maro.*

¹ A a în text.

² Omis.

³ Semn tura copistului indescifrabil .

5

<Dup 1725, februarie 26>¹, Sâmb ta de Jos

Scrisoarea mitropolitului Ioan Giurgiu Patachi c tre protopopul Miclo de la Voila, prin care îi cere s fac sobor de eparhie i s aduc la cuno tin a preo ilor i mirenilor din eparhia sa hot râile Soborului Mare al Bisericii Greco-Catolice din Transilvania privitoare la: numirea unui proparator pentru ap rarea enoria ilor pedepsi i abuziv, dezicerea de preo ii ortodoc i hirotoni i peste hotar care n-au aderat la Unire i alungarea din ar a c lug rilor ortodoc i, interzicerea c r ii *Înv tur Bisericeasc de cële apte Taine*, tip rit la Râmnic, r spopirea preo ilor be vi i a celor care suduiesc i blesteam , îmbr c mintea preo ilor, desf urarea liturghiei, obligativitatea mirenilor de a merge la liturghie i a s spovedi, p strarea cuminec turii i împ rt irea credincio ilor, interzicerea împ rt irii cu muguri sau alte ierburi, înerea celor patru posturi i interzicerea divor urilor. Totodat , protopopului i se mai cere s se îngrijeasc de strângerea d jdiilor vl dice ti i a talerului logof tului, dar i s întocmeasc un catastih cu to i preo ii din eparhia sa ce sunt hirotoni i în alte ri i nu au blagoslovenia Mitropolitului greco-catolic din Transilvania.

„De la H(risto)s bun s n tate î (i)² poftim i de la noi blagoslovenie î (i)² tritem fr ii tale, cinstite protopoape Miclo ³ de la Voila.

Într-acéste zile mai denainte strângându-s ⁴ câ va ci<nsti i>⁵ fra (i): protopopi, jura (i) împreun ⁶ i cu al i preo i în lep i⁷, f când⁸ s bor⁹, socotir i ispr vir ni te punctumuri¹⁰ pentru multe Socotéle ale S borului Mare, care iat i fr ii tale le tritem în scrisoare. Pentru aceia, cum vei priimi fr iia ta aceast scrisoare, dé¹¹ una s strângi s bor⁹ deplin i poruncile acéstea¹² foarte pe am runtu(l) s le ar (i) i s le dai a în lége¹³ tuturor preo ilor; iar popi(i) în toate satele, la to (i) oameni(i), ca de acum înainte s ie i s ¹⁴ plineasc acéstea¹² toate supt¹⁵ acéle gloabe i pedépse oricarele¹⁶ s vor afla scrise în lontru¹⁷.

F r ¹⁸ de acést¹⁹ porunci²⁰ ale S borului, s aib( )²¹ grije fr iia ta cum d jdile vl dice ti pân la Sf(â)ntul²² Gheorghie s s ⁴ strâng împreun cu talerul logof tului i atunci în lontru¹⁷, s s aduc venitul fr ii tale, pe cum au fost²³ obiceaiul²⁴ în zilele altor vl( )dici r p usa (i), po i le cére fr iia ta.

Apoi, v(e)i avea grije fr iia ta de vei pune în catastih²⁵ to (i) popi(i) cari s-au hirotonit într-alte²⁶ ri i pâr ²⁷ acum n-au venit la noi s - (i) ia blagoslovenie, nici²⁸ de la noi n-au p ucenii, de ace tea²⁹ câ (i) sânt în eparhiia fr ii tale s ³⁰ putem ti”.

<urmeaz ca anex la această scrisoare:>

„Socotélele S borului Mare.

Anul 1725, luna lui februarie³¹ <zile>³² 26, Socotélele S borului Mare. Întâi³³, pentru rânduiala³⁴ <diacilor>³² celor împ r te ti cari s vor scoate s v l tuiasc pentru treaba nevoilor clirosului. A ijderea³⁵, pentru procreatorul împreun i plata lui.

1. Având³⁶ S borul Mare în multe locuri nevoie, sup r ri i pedépse mari, pentru care m car c s j luiesc³⁷ pe la dreg tori(i) cei din[n]³⁸ afar³⁹, mai de multe ori au acela r spus⁴⁰ s caute ce-i pedepsi (i) cu légea⁴¹ pe cea⁴² care le fac nevoia⁴³. Pentru⁴⁴ acéia, am socotit s numiim⁴⁵ pe sama S borului Mare un procreator, carele s poarte de grije tuturor câ (i) or avea nevoie. i de tocmea<la>³² lui, s-au rugat S borul M rii Sale D(o)mnului s -l numeasc⁴⁶ i pe ce s va <putea>³² tocmi M rii Sa cu dânsul⁴⁷, dup acéia s va face véste pe la to (i) protopopi(i).

2. Pentru popi(i) care s-au preo it într-alte ri streine, în aleanul poruncilor⁴⁸ Pravili(i)⁴⁹, precum⁵⁰ spune la canoanele Sf(i)n ilor Apostoli list(u) 436, într-acesta chip nu s cade a hirotoni peste⁵¹ hotar. Iar de va face f r tirea⁵² episcopului a cui iaste⁵³ eparhiia, <acela>³² s fie nehirotonit cu cela ce au hirotonit. i iar tâlcuia te a a: nu-i volnic vreunul din¹¹ episcopi s hirotoneasc pre cineva, afar de hotar le eparhii lui. Iar cine va face aceasta f r de tirea episcopului a c ruia iaste⁵³ eparhiia, s i s ia darul i lui i celuia ce l-au hirotonit pre⁵⁴ el. Deci⁵⁵, pentru⁴⁴ uni(i) ca ace tea⁵⁶, dac nici²⁸ pe urm n-au venit s - (i) ia blagoslovenie de la arhiereul s u i al nostru, ci s-au l p dat de s bor, având³⁶ vréme destul s - (i) ia blagoslovenie⁵⁷, pentru⁴⁴ acéia S borul⁹ Mare înc s lap d de dâni(i)⁵⁸, s fac de aici încolo ce vor ti, c S borul de grije mai mult⁵⁹ nu le va mai⁶⁰ purta nici²⁸ la o nevoi(e)⁶¹.

3. Pentru ni te⁶² c lug ri cari s afl p⁵⁴ la unele m n stiri de nici⁶³ s tiu⁶⁴ sânt⁶⁵ preo (i) adev ra (i) i au slobozenie a sluji sf(i)ntele taine biserice ti⁶⁶ au ba i blagoslovenie de unde s cuvine luat-au au⁶⁷ n-au luat; i t tu i⁶⁸, umbl⁶⁹, celuind⁷⁰ oameni(i), de (i) las mul i pe popi(i) de sat cei adev ra (i) i merg⁷¹ la ni te⁶² c lug ri ca aceia³ s le slujasc liturghie i alte slujbe biserice ti⁶⁶. De această tocmeal înc fu socoteala s borului a a cum unii c lug ri f r de isprav ca aceia⁷² s ias din ar i s n-aib a dea⁷³ pe la

m n stiri nicidecum⁷⁴; iar mireanul carele va i⁷⁵ cuteza duce j rtva la vreun c lug r am gitor⁷⁶ ca acela, l sându- (i) preotul de sat cel vrédnic, omului acelui(a) nici²⁸ la o treab a lui s nu-i slujasc popa mai mult.

4. Iar pentru ni te⁶² c rului⁷⁷ carele au ie it⁷⁸ acuma de curând⁷⁹ din ara Rumâneasc , din Râmnic, i s chiam⁸⁰ înv tur Bisericeasc⁸¹ de céle apte⁸² Taine, înc socoti S borul c ori⁸³ unde s vor g si⁸⁴ în Ardeal⁸⁵, fie la mirean⁸⁶, fie la pop , de la to (i) s s ia i s nu fie slobod a iné nim rui, c au înv turi multe ca acélea⁸⁷ carele sânt⁸⁸ în aleanul legi(i) cre tine ti⁸⁹ i a Sf(i)ntelor S boar , pe cum s véde numai de acolo unde zice c s sf(i)n é te agne ul cu acéste cuvinte, adec : «F pânea⁹⁰ aceasta cinstit trupul Hristosului T u i proci», m car c toat Sf(â)nta Scriptur , Cluciul, Liturghia i alte c r i ale legi(i)⁹¹ pravoslavnice grece ti⁹² a a ne arat i ne spun⁹³ c nu cu acélea⁸⁷, ci cu acéste cuvinte <s >³² sf(i)n e te⁹⁴: «Lua (i), mânca (i), acesta⁹⁵ iaste⁵³ trupul meu⁹⁶, al le<gii celei noi>⁹⁷» i potirul: «Iar( ) bé (i) dintr-acesta to (i) i proci». Drept⁹⁸ acéia³, s opresc⁹⁹ acéle c rticéle c au tocméle împotriva¹⁰⁰ înv turilor cestor¹⁰¹ adev rate i proci.

5. i pentru⁴⁴ popi(i) care merg⁷¹ la crâjm¹⁰² i suduiesc¹⁰³, i¹⁰⁴ blastem¹⁰⁵ au gr iesc¹⁰⁶ cuvinte de hul , precum⁵⁰ nu s⁴ cade, popilor înc socoti ca s s dea porunc¹⁰⁷ în¹⁰⁸ toate eparhiile i s opreasc to (i) protopopi(i) pre⁵⁴ preo i(i) lor¹⁰⁹, cum de acum¹¹⁰ înainte¹¹¹ s nu cutéze a face nice unele¹¹² ca acéle, iar vare¹¹³ cine va gre i într-unele¹¹⁴ ca acéstea¹⁹, s¹¹⁵ aib protopopul a-l globi¹¹⁶ sufleté te precum va socoti¹¹⁷ dup greutatea¹¹⁸ p catului. Iar de s va oblici c nu l-au globit, ci l-au iertat¹¹⁹ f r de oc , atunci el, protopopul, sângur s fie globit cu gloaba S borului Mare: as z ci i as¹²⁰ de florin i. i s umble popi(i) <mai>⁹⁷ ales în sf(â)nta beséric¹²¹ cu chitiia¹²², iar nu cu c ciul¹²³ sau cu cum nacul¹²⁴. Hainele înc s fie lungi, pope ti, adec te port¹²⁵ s aib ca acela¹²⁶ cu carele s s cunoasc de al i oameni miréni i s s deschilineasc .

6. A a socoti i de sf(â)nta slujb , adec de liturghie, cum s fie dator(i) preo i(i) în toate duminecile i s rb tori<le>⁹⁷ mari a face liturghie pe la toate biséricile¹²⁷, unde sânt popi mai mul i, pe rând¹²⁸: unul într-o duminec , altul într-alta¹²⁹. Iar miréni(i) înc s mearg¹³⁰ totdeauna¹³¹ la sf(â)nta liturghie în toate duminecile¹³² i s rb tori<le>⁹⁷ mari. i cari nu vor méрге, s fie pedepsi (i) întâi³³ cu trei lope (i); a doa¹³³ oar cu as¹³⁴ peste acéstea¹¹⁹, <adic >⁹⁷, peste tot¹³⁵, <cu nou

lope i>⁹⁷. Pe la Sf(i)nte Pa ti tot omul mai mare de eapte⁸² ani s s ispoveduiasc i s s cuminece, iar varecarele¹³⁶ nu va face porunca¹³⁷ aceasta, dac i s va întâmpla¹³⁸ unuia ca aceuia moarte, preotul nice s -l prohodeasc¹³⁹, nice s -l îngroape în intirim. Pentru⁴⁴ acéstea¹⁹ toate vez(i) în Pravil cum zice list(u) 629, cap. 807¹⁴⁰ c s cade s se¹⁴¹ p zasc Bisérica¹⁴² i de preo i i de miréni.

7. Preo i(i) sf(â)nta cuminec tur , supt¹⁵ gloab de 12 florin i, s nu <o>³² cutéze iné în casa lor, ci cu bun socotél în r clu frumoas , curat , pus¹⁴³ iar¹⁴⁴ în seculior¹⁴⁵ de jelgi¹⁴⁶ sau de pânz curat , în biséric¹²¹ s o ie i de acolo s o ia când¹⁴⁷ va¹⁴⁸ méрге la bolnavi i iar (i)¹⁴⁴ s o duc în loc înapoi de unde o au¹⁴⁹ luat, cu cinste s o puie¹⁵⁰. Iar unde s vor g si⁸⁴ preo i ca aceia cari¹⁵¹ nu vor¹⁵² asculta de porunca¹³⁷ aceasta, <tot>⁹⁷ deauna s -l globeasc protopopul cumu-i scris mai sus i cu bani(i) aceia s fac <în besérec >³² loc iscusit i vrédnic ca acela unde s se ie sf(â)nta cuminec tur¹⁵³ în toat vremea.

8. Bolnavi(i) sau betégi(i) cei de moarte, nicicum⁷⁴ popi(i) s nu-i cuminece f r de ispovedanie pe cei ce pot gr i¹⁵⁴, iar c rora li s va lega graiul, pentru⁴⁴ uni(i) ca¹⁵⁵ aceia s învé e protopopi(i) pre⁵⁴ preo i ce¹⁵⁶ s fac cu uni(i) ca aceia i cum s -i¹⁵⁷ dezléге¹⁵⁸ au s nu-i dezléге¹⁵⁸.

9. Care om nu <s >³² va ispovedui pân la Pa ti, adec în Sept mâna¹⁵⁹ Mare, i nu se¹⁴¹ va pricestui, aceuia nicidecum⁷⁴ s nu i s déie¹⁶⁰ pasc¹⁶¹.

10. Aflându-s uni(i) ca aceia⁷² cari¹⁶² în loc de pa ti iau¹⁶³ de m nânc mugur sau alte eiarbi¹⁶⁴ i s lap d de obicéiul i de porunca¹³⁷ Biséricii¹⁶⁵, de aceia⁷² s lap d i Bisérica¹⁶⁶ oare pân când¹⁴⁷ nu s vor poc i i nu s vor întoarce cu umilin i cu ascultare c tr Beséric¹²¹.

11. Preo i(i) înc s fie datori pe la S pt mâna Mare a s⁴ ispovedui în tot anul. Iar carele s va g si⁸⁴ dup Pa ti neispoveduit, întâi³³ s se globeasc¹⁶⁷ cu 12 florin i, a doa¹³³ oar cu 24, a triia¹⁶⁸ oar s i¹⁶⁹ s ia darul. Protopopi(i) pentru⁴⁴ una ca aceasta întâi³³ cu 24 de florin i s s⁴ globeasc , apoi cu 66, a treia¹⁶⁸ oar s fie lipsi i de dereg torie¹⁷⁰.

12. Posturile tuspatri ce sânt într-un an¹⁷¹ dup obiceaiul³ Sf(i)ntei Biséricii¹⁷² noastre s se¹⁴¹ ie cu socoteal bun ca i pân acum de to (i) oameni(i). Iar de s va întâmpla¹³⁸ s fie cineva foarte lipsit, unul ca acela¹²⁶ s - (i) afle duhovnicul numai în vréme de lips mare.

13. Peste¹⁷³ lucrul desp r nii¹⁷⁴, caut în Pravil de vez(i)¹⁷⁵ cum spune Sf(ântul) S bor de la Carthagen(a), glava 100, unde a a gr ia te¹⁷⁶: «Cine s va¹⁴⁸ desp r i de împreunare, de nu s vor împ ca, ei s fie a a; iar de nu, s s îndémne c tr poc ianie¹⁷⁷». Tâl<cul>¹⁷⁸ pl cu S borului acestuaia, dup a Evangheli<ei>i i Apostolului înv tur, <ca>⁹⁷ s nu- (i) despar ne tine muiarea¹⁷⁹ i s o scoa pentru fiece. Iar de s va tâmpla di¹¹ în b rbat sau din muiare¹⁸⁰ s se¹⁴¹ dezlége¹⁵⁸ împreunarea¹⁸¹ i nu vor vrea¹⁸² s s împace i s se¹⁴¹ împreune iar, s fie a a l sa (i) i desp r i (i) i s nu s mai ating de alt nunt, dup cuvântul D(o)mnului, c cine zice: «Va lua l sata¹⁸³, acela¹²⁶ precurvé te, iar de s va împreuna b rbatul al ii f mei sau muiarea¹⁸⁰ altui b rbat, atunci c tr poc ianie¹⁷⁷ s se¹⁴¹ aduc < i s li s dea>³² canon ca i precurvarilor»; caut de aceasta la canonul 84, al as lea¹⁸⁴ S bor de la Trula¹⁸⁵ i la canonul Marelui Vasilie, 9 la¹⁸⁶ 35, la¹⁸⁷ 48 i la 806¹⁰. Pentru⁴⁴ acéia, toat¹³⁵ desp r ania¹⁸⁸ le opré te i al nostru S bor supt gloaba pierz rii dreg torii varecine¹⁸⁹ va cuteza face lucru ca acela.

14. Aflându-s¹⁹⁰ alocuri¹⁹¹ uni(i) duhovnici ca aceia cari¹⁶², deca merg⁷¹ oameni(i) la dân i(i) i s ispoveduiescî¹⁹², <nu-l (sic!) dezleag >³² pân nu- (i) va (sic!) plini canonul, i le caut a s⁴ duce a a nedezlega (i)¹⁹³, pân - (i) pot plini canonul, iar (i)¹⁴⁴ cad într-alte p cate, c ci¹⁹⁴ unele¹¹² canoane nu s pot plini în mult vréme. Deci¹⁹⁵, uni(i) nu vor mai fi dezlega (i)¹⁹⁶, c tot mai pot c dea într-alte p cate pân - (i) vor¹⁹⁷ umplé canonul. Pentru⁴⁴ acéia, s nu cumva s piiar¹⁹⁸ vreun¹⁹⁹ suflet nedezlegat, tribuie s s dezlége¹⁵⁸ i s s²⁰⁰ pricestuiasc d(u)hovnicii pre⁵⁴ to i cari¹⁶² cum s vor ispovedui i s -i învé e. Dup acéia, cum vor putea mai curând, s - (i) plineasc canonul, c ci¹⁹⁴ c poc in a nu st numai în¹⁰⁸ plinirea²⁰¹ canonului, ce²⁰² mai vârtos în durérea de p cate i inima cea înfrâmt a p c tosului, pecum²⁰³ zice însu (i) D(o)mnul c : în ce ceas s va întoarce cu toat inima sa omul p c tos c tr Sf(i)n iia Sa, într-acela²⁰⁴ ceas îl va ierta²⁰⁵. Pentru acéia, a a tribuie s fac i d(u)hovnicii.

Acéstea¹⁹ toate am socotit i am tocmit cu voia noastr ce-a deplin( )²⁰⁶, ca s fie pe loc i st t toare. Pentru mai mare t rie i credin, puind²⁰⁷ isc litura i pecétea²⁰⁸ noastr. Scris în Sâmb ta de Jos, m(1s^{TM}) a²⁰⁹, anul i zilele cumu-i scris mai sus.

Înc s-au mai socotit i alte lucruri, carele acuma nu le-am²¹⁰ putut²¹¹ da afar, iar când¹⁴⁷ le va veni vrémea, le vei avea tire fr iia ta.

Îns aceste¹⁹ toate le poruncim²¹² s se¹⁴¹ ie i s s
ispr veasc²¹³ cu socoteal bun , pecum²⁰³ sânt scrise i pentru acéia le
înt rim cu isc litura noastr .

Mf...²¹⁴ d(a)scal <m.p.>.
VI( )d(i)ca Ioan”.

Osterreiches Stataarchiv, fond (Abteilung) *Allgemeines Verwaltungsarchiv, Bestandsgruppe Unterricht und Kultus (cca. 1500-cca. 1940)*; Bestand Alter Kultus (cca. 1500-1848); *Teilbestand: Akatholischer Kultus (cca. 1600-1848)*; Serie: *Griechisch Orthodoxer Kultus (cca. 1600-1848)*; karton nr. 6, cuprinzând doc. *Konsistorien. Bukowina, Dalmatien, Galizien, Mapa*: condic , nepaginat , alc tuit din mai multe fascicole de provenien diferit i legate la un loc; fascicolul I al condicii, copie, cu cerneal maro.

EDI IE: Petru Maior, *op. cit.*, p. 378-384.

¹ Datat dup «Socotelile Soborului Mare», care sunt anexate acestei scrisori.

² La Maior: «i i».

³ La Maior: «Micl u ».

⁴ La Maior: «se».

⁵ La Maior, cuv. «cinsti i» a fost prescurtat «ci».

⁶ La Maior: «împreun ».

⁷ La Maior: «în elep i».

⁸ La Maior: «f cându».

⁹ La Maior: «s boru».

¹⁰ La Maior: «punturi».

¹¹ La Maior: «de».

¹² La Maior «aceste».

¹³ La Maior: «în elege».

¹⁴ La Maior: «s se ie i s se».

¹⁵ La Maior: «suptu».

¹⁶ La Maior: «oarecare».

¹⁷ La Maior: «l untru».

¹⁸ A a în text, pentru «în afar ».

¹⁹ La Maior: «acéste».

²⁰ La Maior: «por nci».

²¹ La Maior: «aibi».

²² La Maior: «sveti».

²³ La Maior: «fostu».

²⁴ La Maior: «obiceaiul».

²⁵ La Maior: «catastiv».

²⁶ La Maior: «prinr- alte».

²⁷ La Maior: «pân ».

²⁸ La Maior: «nice».

²⁹ La Maior: «acé te».

³⁰ La Maior: «s -i».

³¹ La Maior: «februarie».

³² Omis. Completat dup Maior.

³³ La Maior: «întâiu».

³⁴ La Maior: «rândul».

³⁵ La Maior: «a ijdere».

³⁶ La Maior: «avându».

³⁷ La Maior: «jeluiesc».

³⁸ De prisos.

³⁹ La Maior: «de afar ».

⁴⁰ La Maior: «r spusnu».

⁴¹ La Maior: «lége».

⁴² La Maior: «aceia».

⁴³ La Maior: «nevoie».

⁴⁴ La Maior: «pintru».

⁴⁵ La Maior: «numim».

⁴⁶ La Maior: «numiasc ».

⁴⁷ La Maior: «dinsul».

⁴⁸ La Maior: «por nci».

⁴⁹ La Maior: «Pravilei».

⁵⁰ La Maior: «pecum».

⁵¹ La Maior, tip rit gre it:

«pespe».

⁵² La Maior: «de tire».

⁵³ La Maior: «este».

⁵⁴ La Maior: «pe».

⁵⁵ La Maior: «dece».

⁵⁶ La Maior: «ace te».

⁵⁷ La Maior:

«blagoslobénia».

⁵⁸ La Maior: «din i(i)».

⁵⁹ La Maior: «multu».

⁶⁰ Cuv. «mai» lipse te la Maior.

⁶¹ La Maior: «nevoie».

⁶² La Maior: «ne te».

⁶³ La Maior: «nece».

⁶⁴ La Maior: « ti».

⁶⁵ La Maior: «sintu».

⁶⁶ La Maior:

«beserece ti».

⁶⁷ Cuv. «au» lipse te la Maior.

⁶⁸ La Maior: «totu i».

⁶⁹ La Maior: «înbl ».

⁷⁰ La Maior: «celuindu».

⁷¹ La Maior: «mergu».

⁷² La Maior: «acéia».

⁷³ La Maior: « edea».

⁷⁴ La Maior: «nicecum».

⁷⁵ Cuv. « i» lipse te la Maior.

- 76 La Maior: «am gitoriu».
- 77 La Maior: «c r lui».
- 78 La Maior: «e it».
- 79 La Maior: «curându».
- 80 La Maior: «chiam ».
- 81 La Maior: «besereceasc ».
- 82 La Maior: «7».
- 83 La Maior: «oare».
- 84 La Maior: «g si».
- 85 La Maior: « ara Ardealului».
- 86 La Maior: «mireanu».
- 87 La La Maior: «acéle».
- 88 La Maior: «sântu».
- 89 La Maior: «cr tiné ti».
- 90 La Maior: «pâniia».
- 91 La Maior: «légei».
- 92 La Maior: «grecé ti».
- 93 La Maior: «spun».
- 94 La Maior: «sfin é te».
- 95 La Maior: «acésta».
- 96 La Maior: «mieu».
- 97 Omis.
- 98 La Maior: «dreptu».
- 99 La Maior: «oprescu».
- 100 La Maior: «împrotiva».
- 101 La Maior: «céstor».
- 102 La Maior: «câr m ».
- 103 La Maior: «suduéscu».
- 104 La Maior: «sau».
- 105 La Maior: «blast m ».
- 106 La Maior: «gr ésc».
- 107 La Maior: «por nc ».
- 108 La Maior: «întru».
- 109 La Maior: «lor».
- 110 La Maior: «acuma».
- 111 La Maior: «în inte».
- 112 La Maior: «unile».
- 113 A a în text, pentru «oare».
- 114 La Maior: «întru unile».
- 115 La Maior: «s -l».
- 116 La Maior: «a-l globi protopopul».
- 117 La Maior: «cum va socoti suflete te».
- 118 La Maior: «greutate».
- 119 La Maior: «ertat».
- 120 La Maior: «66».
- 121 La Maior: «besérec ».
- 122 La Maior: «tíchiia».
- 123 La Maior: «c ciula».
- 124 La Maior: «cum nac».
- 125 La Maior: «portu».
- 126 La Maior: «acéla».
- 127 La Maior: «besérecile».
- 128 La Maior: «rându».
- 129 La Maior: «într-alt ».
- 130 La Maior: «marg ».
- 131 La Maior: «totdeuna».
- 132 La Maior: «dumineci».
- 133 La Maior: «do<ua>».
- 134 La Maior: «6».
- 135 La Maior: «toate».
- 136 A a în text, pentru «oarecare».
- 137 La Maior: «por nca».
- 138 La Maior: «tâmpla».
- 139 La Maior: «provodésc ».
- 140 «wÆZ» în text. Probabil gre it pentru 77 («oÆZ»).
- 141 La Maior: «s ».
- 142 La Maior: «Sfânta Beséreca».
- 143 La Maior: «în r clu e frumoase, curate, puse».
- 144 La Maior: «iar ».
- 145 La Maior: «s cule uri».
- 146 La Maior: «giulgiu».
- 147 La Maior: «cându».
- 148 La Maior: «vor».
- 149 La Maior: «o a<u>».
- 150 La Maior: «pue».
- 151 La Maior: «carele».
- 152 La Maior: «va».
- 153 La Maior: «cumenec tur ».
- 154 La Maior: «f r de ispovedanie în între carii vor putea gr i».
- 155 Formula «unii ca» lipse te la Maior.
- 156 La Maior: «cum».
- 157 Litera «-i» lipse te la Maior.
- 158 La Maior: «deslége».
- 159 La Maior: «s pt mâna».
- 160 La Maior: «diia».
- 161 La Maior: «pasca».
- 162 La Maior: «carii».
- 163 La Maior: «eiau».
- 164 La Maior: «erbi».
- 165 La Maior: «besérecii».
- 166 La Maior: «beséreca».
- 167 La Maior: «s fie globit».
- 168 La Maior: «tréia».
- 169 La Maior: «s [s] i».
- 170 La Maior: «deareg torie».
- 171 La Maior: «anu».
- 172 La Maior: «besérecii».
- 173 La Maior: «pentru».
- 174 La Maior: «desp r éinii».
- 175 La Maior: «caut de vezi în Pravil ».
- 176 La Maior: «gr é te».
- 177 La Maior: «pocanie».
- 178 Omis. La Maior: «tâlc<ul>».
- 179 La Maior: «muérea».
- 180 La Maior: «muére».
- 181 La Maior: «împreunare».

- ¹⁸² La Maior: «vre».
¹⁸³ A a în text, pentru «femeia l sat (p r sit)».
¹⁸⁴ La Maior: «a aselui».
¹⁸⁵ La Maior: «Trulla».
¹⁸⁶ La Maior: «la» a fost citit ca num rul «lÆa», adic 31.
¹⁸⁷ Cuv. «la» lipse te la Maior.
¹⁸⁸ La Maior: «desp r aniile».
¹⁸⁹ A a în text, pentru «oarecine».
¹⁹⁰ La Maior: «aflându-se».
¹⁹¹ La Maior: «l (Æa) locuri».
¹⁹² La Maior: «s s ispoveduiasc ».
¹⁹³ La Maior: «nedeslega i».
¹⁹⁴ La Maior: «c ce».
¹⁹⁵ La Maior: «déci».
¹⁹⁶ La Maior: «deslega i».
¹⁹⁷ La Maior: «pân - or».
¹⁹⁸ La Maior: «piar ».
¹⁹⁹ La Maior: «vrnun».
²⁰⁰ Cuv. «s » lipse te la Maior.
²⁰¹ La Maior: «plinire».
²⁰² La Maior: «ci».
²⁰³ A a în text, pentru «precum».
²⁰⁴ A a în text, pentru «într-acéla».
²⁰⁵ La Maior: «erta».
²⁰⁶ La Maior: «ce deplin».
²⁰⁷ La Maior: «puindu».
²⁰⁸ La Maior: «pecétia».
²⁰⁹ Luna.
²¹⁰ La Maior: «le-<a>m».
²¹¹ La Maior: «pututu».
²¹² La Maior: «por ncim».
²¹³ La Maior: «ispr viasc ».
²¹⁴ Semn tura copistului indescifrabil .

6

1734 mai 16, Beia (Cetatea de Balt)

Hot rârile Soborului Mare convocat la curtea vicarului general greco-catolic, protopopul Nicolae din Baia, de lâng Blaj referitoare la: d rile preo ilor, la taxa de trei m ria i convenit preotului pentru cununie, încetarea aducerii de preo i ortodoc i de peste hotar, interzicerea slujirii Sfintele Taine în pahare de lemn sau de sticl , oprirea preo ilor s - i mai fac singuri antimise sau s foloseasc mir vechi, nel sarea preo ilor c s tori i a doua oar s mai slujeasc liturghia, ace tia putând doar s boteze, s îngroape i s cuminece, precum i la transferul unor atribuii judec toare ti ale episcopului unit c tre protopopii de Juc i Beia.

„Anii D(o)mnului 1734, m(easen) a maiu 16 zile, adunându-s Sobor Mare în varmeghiia¹ Cet i(i) de Balt , în sat(ul) Beia, la curtea cinstitul(i) notariu i protopop Niculae de la Beia, unde pentru întocmirea i chivernisirea ci(nstitului) cler al nostru, v zând a fi de lips lâng célelalte, mai în trecu i(i) ani date afar punctumuri i a z ri, s-au mai ad ugit:

1. Pentru céle peste m sur înmul ite nevoi i greut (i) ale clerului i alte pricini mare, fiind de lips au m( )riia sa au trimi i¹ m rii sale, a méрге în sus pentru céle de lips a le c li, s-au rânduit i s-au aruncat de tot popa câte patru horgo (i)¹, dup norma care s-au dat d jdile i s-au rânduit ci(nstitul) notariu spre p r eap iia² banilor, ca pân la Simpetru s s per ip luiasc ³ f r de re tan ie¹.

2. Punctumurile céle din anul trecut, 1732 septemvrie zile 2, date sau confirm luite i în prea nemi cata inéra i observa ie, tuturor s-au poruncit – afar de punctumul al patruspr zécele(a), care s-au a zat – cum acei trei m rii (i)¹ s fie ai preotului care cunun pentru osteneala lui, r mâind nemutate célelalte care sânt scris într-acela (i) punctum.

3. Rânduitu-s-au i s-au a zat i aceasta: pentru mai bun rânduial i priimiré a cinului preo sc, cum cei ce vor vrea s priimeasc ¹ darul preo iei, mai întâi s - (i) aduc recomenda ie de la S borul Mic din eparhie în care l cuia te despre viia , înv tur i slobozeniia lui i cum c -l voia te satul i iaste loc de lips ⁴. A a, dup acéia, priimindu-l¹ i de la m rii sa d(o)mnul vl( )dica examen, s s spodobeasc ¹ cu darul sf(i)nteii preo ii. Iar cine ar face r comenda ie viclean , s - (i) piiard toat cinstea.

4. Oare cine neb gând de sam porunca Sf(i)nteii Besérici¹, fiind în ar i în scaun episcop, ar îndr zni i s-ar duce într-alte ri i s-ar preo i, unul ca acela întâi s s globeasc cu 66 de flor<in i>⁵, apoi de toat cinstea lui s s puie jos, adec te¹ nimic s nu-i foloseasc darul care l-au luat în aleantul S(fintei) Pravili.

5. Cu necuviin ¹ lucru(l) fiind a sluji Sf(i)nteile Taine în p har de lemn i de glaj ¹. Drept aceia, s-au p rut S(fântului) S bor ca pân în 2 luni dându-i-s înainte, unde nu vor fi céle mai sus scrise potire, antimise s - (i) ia, iar care nu- (i) vor lua, s mearg protopopul acolo, la satul acela, i s le déie, luând pentru dâns le plata îndoit jum tate, adec s fie pentru osteneala lui⁶.

6. Oare cine dintr preo i ar îndr zni i -ar face ie< i>⁵ antimis, s s globeasc cu 12 florin i.

7. Datori iaste tot preotul s - (i) ia mir nou i cu cel vechiu, c ruia doar i mirosul i s-au schimbat, s nu îndr zneasc <a>⁵ unge pe nimenea, supt grea gloab .

8. Celor ce au trecut mai-nainte vréme hotarul s(fintelor) canoane i au luat a dou<-a>⁵ c s torie, slujba S(fintelor) Taine <s >⁵ opré te. Numai a boteza, a îngropa i a cumineca, iar alte slujbe nicidecum, m car de ar fi i vréme de lips ⁷.

9. F cutu-s-au ruptoare cum s(fintele) antimis s s déie cu 2 flor(in i) vona i¹.

10. Pentru c multe cheltuiiale fac ci(nsti ii) protopopi pe la s boar , li s-au rânduit pe an de la un pop 2 horgo (i)¹, adec lâng horgo ul¹ care li s-au dat pân acum, li s mai d<e>a unul.

11. Pentru ca i m riia sa d(o)mnul vl dica s s mai u uréze de greut ile i sup r rile în tan ilor⁸, care p[r]ea îl sup r i in tan i(le)⁸ s s u uréze, de mult s-au p rut S(ântului) Scaun ci(nstitului) notariu , care (i) în eparhiia sa cu a or¹, de câte ori va fi confluxu ¹ a În l atului Gubérniium, totdeauna i fr iilor sale⁹ cu 2 s pt mâni înaintea Gubérniiumului s fac s bor particulari ¹, unde, afar din lucrurile care s cuvîn sângur arhierelui a le judeca: ale c s torii preo i(lor), au la dis[p]enza ie¹⁰ i alte care din fire s cunosc Scaunului arhieresc a s cuvini, célelalte toate s le îndireptéze¹¹. i fiind lucruri mari, însu (i) s mearg unde va fi m(ria sa), d(omnul) vl( )dica, s le comunic luiasc ¹: când va d(o)mni m(ria) sa la Gherla i la Cluj ci(nstitul) notare ¹ de la Juc, <iar>⁵ când va fi în Sibiu ci(nstitul) notari de la Beia. Iar când vor fi lucruri mai mici, prin scrisoare s le comunic luiasc ¹, când va fi voin a m(riei sale), d(omnului) vl( )dica.

Extra datum ex Generali Synedria Venerabilis Cleri Graeci Ritus Uniti Transylvaniei die 28^{ua} Maji, An(n)o 1734 in possessione Beenye Cottu¹² de Kükülö celebrata per Nicolaum Papp de Benye Ritus Graeci Uniti Generalem Vicar et Protonotarium.

M...¹³ d(a)scal <m.p.>”.

Osterreiches Stataarchiv, fond (Abteilung) *Allgemeines Verwaltungsarchiv, Bestandsgruppe Unterricht und Kultus (cca. 1500 – cca. 1940); Bestand Alter Kultus (cca. 1500-1848); Teilbestand: Akatholischer Kultus (cca. 1600-1848); Serie: Griechisch Orthodoxer Kultus (cca. 1600-1848); karton nr. 6, cuprinzând doc. Konsistorien. Bukowina, Dalmatien, Galizien, Mapa: condic , nepaginat , alc tuit din mai multe fascicole de provenien diferit i legate la un loc; fascicolul I al condicii, copie chirilic i latin , cu cerneal maro.*

¹ A a în text.

² A a în text, pentru «percep ia» (= străngerea).

³ A a în text, pentru «perceap » (= străng).

⁴ Adic f r preot.

⁵ Omis.

⁶ Adic , în satele cu potire de argint preo ii

primeau antimis, iar în satele cu potire de lemn sau glaje, protopopul nu le da antimis, a teptând ca în dou luni acestea s - i fac rost de potir de argint. Dac nu- i înzestra biserica cu potir de argint, el pl tea odat i

jum tate costul antimisului pe care-l pl teau popii cu potire de argint (n. – A.B.).

⁷ Adic nu era preot în sat.

⁸ A a în text, pentru «instan e». Probabil se deplânge activitatea judec toreasc a episcopului, c ci

- interzicerea
divor urilor sigur a
declan at o pleiad de
proces, pe care el le
judeca personal (v.
actele anterioare ale
soboarelor uni ilor din
Transilvania).
- ⁹ Este vorba de cei doi
- notariu i din
Transilvania: cel de la
Juc i cel de la Beia.
- ¹⁰ A a în text, pentru
«dispens ».
- ¹¹ Adic o parte din
procesele m runte s
fie judecate de cei doi
notariu i.
- ¹² Este foarte posibil ca
numele «Cottu» s fie
o prescurtare,
deoarece are sigl
deasupra.
- ¹³ Semn tura copistului
este indescifrabil .

7

1742 mai 3, Blaj

Hot rârile Soborului Mare referitoare la: decretul Împ r iei pentru teologul iezuit, banii m n stirii unite, abaterile preo ilor, acoperirea cheltuielilor de participare la soboare ale episcopului i ale protopopilor, întocmirea situa iilor cu preo ii din eparhii hirotoni i peste hotar i a celor cu a doua c s torie, aflarea celei de-a doua Diplome Leopoldine pentru l murirea situa iei p rintelui teolog, catehizarea s tenilor de c tre preo i, cercetarea de c tre protopopi dac se sluje te liturghia în biserici i a modului în care preo ii boteaz , spovedesc i s vâr esc liturghia, cu obliga ia de a-i înv a pe cei care nu tiu bine serviciul religios unit, îmbr c mintea preo ilor, globirea protopopilor care n-a administrat bine veniturile m n stirii, tocmlirea unui procurator pentru rezolvarea unor probleme biserice ti, introducerea registrelor biserice ti de stare civil pentru românii uni i, m surile luate pentru oprirea trecerii românilor uni i la ritul latin, accesul românilor în seminariile catolice i neprimirea hirotoniilor f cute peste hotar. Totodat , se hot r te ca interzicerea asisten ei religioase pentru cre tinii uni i s nu se mai fac f r judecat .

„Anul 1742, maiu 3 zile. Din porunca m rii sale d(o)mnului [d(o)mnului]¹ Ioan Inochentie Klein L. B. de Sad, din mila lui Dumnezeu Scaunului Apostolicesc rumânilor, grecilor, ru ilor i sârbilor uni i din légea greceasc episcopului F g ra ului i proci. F cându-s s bor mare în Blaj în polata numitului d(o)mnî, acéstea s-au ispr vitî [dup ce au f cut m rii sa ehhorta ie]².

Socotin ele i a ez mânturile zilii dintâiu.

1. Dup ce au f cutî m rii sa ehhorta ie la Sfântul S bor, au dat m rii sa oarecaré porunci apostolice ti a preasfin itului patriarh prin apostoliceasca nun iatur ³ trimis , care fiind multe i lungi, au socotit Sfântul S bor întâiu s se ceteasc deosebi.

2. S-au cetit decretotum în l atei cr iesii pentru p rintele pater theolog i alte puctumuri s-au propon luitî de la m rii sa d(o)mnul

vl( )d(i)ca, la care nefiind fa , m riia sa d(o)mnul i p rintele pater theolog în sabor au a ezat într-acesta chip⁴:

Întâiu. Pentru p rintele pater theolog, socoti S(fântul) S bor⁵ de vréme⁶ ce în decretomul⁷ acesta a⁸ în l atei cr iasii⁹ s face men ie¹⁰ de¹¹ diploma¹² a doaoa¹³ a⁸ în l atului oarecând împ rat Leopold i luund³ D(u)mnezeu b trâniî S(fântului) S bor⁵, carii doar au avut cuno tin de acea milostiv¹⁴ diplom , socoti S(fântul) Sobor¹⁵ s se¹⁶ céie¹⁷ acea diplom în or(i)ghinale¹⁸ de fa ca s vaz i s se¹⁶ luminéze¹⁹ mai bine Sfântul Sobor în²⁰ ce chip au fost rânduit lâng arhiereu i cinstitul²¹ cler din Ardeal²² <un>²³ theolog, apoi s va face socotin des vâr it .

2. Pentru banii sfintei²⁴ m n stiri, <socotin a>²³ S(fântului) Sobor⁵ iaste aceasta: banii²⁵ carii²⁶ s-au strâns pân acum i nu s-au dat²⁷, de vréme ce aceast funda ie iaste supt²⁸ contradic ie, i, dup condi iile supt care au f g duit ci(nstitului)²¹ cler acei bani, n-am dobândit nici²⁹ o mângâiere³⁰; pân vom c p ta³¹ evinc ie³² i, dup numitele condi ii, va vedea ci(nstitul)²¹ cler mângâiere³³, s se¹⁶ ie la mâna per eptorilor rândui i, iar carii³⁴ nu s-au strâns i s-au aruncat³⁵, s se¹⁶ strâng împreun cu <toate>²³ re tan iile anilor³⁶ trecu i i s se¹⁶ admini tr luiasc³⁷ la mâna per eptorilor; iar acum, s nu s arunce acei galbeni³⁸ pân , precum mai sus s-au îns mnat, vom dobândi evinc ie³² i, dup acélé³⁹ condi ii, konzola ie⁴⁰.

3. Cu o inim i cu un voc , S(fântul) Sobor Mare⁴¹ s a e(a)z pe aceasta cum <în S borul Mic>²³ de va ec ed lui vrun preot <în ceva>²³ împotriva pravilii i a sfintelor canoane⁴², ci(nstit)²¹ protopopul⁴³ locului⁴⁴ s rânduiasc om care s -l⁴⁵ pârasc au însu i protopopul⁴³ de va vrea s se⁴⁶ pârasc ; iar în aleanul vrunei³ cinstit²¹ protopop⁴³ de va fi lips pentru oarecare necuviin é a lui, s se trag la judecat⁴⁷, atuncea⁴⁸ m riia sa d(o)mnul⁴⁹ vl dica cu preaci[ci]¹(nsti ii) vicariu i⁵⁰ s rânduiasc pre⁵¹ cine vor⁵² judeca⁵³ a fi⁵⁴ vrédnic dé ceea⁵⁵ treab ; dar⁵⁶ alti⁵⁷ sindic s nu s rânduiasc , fiindc pân acum acest obiciaiu n-au fost în cinstitul²¹ cler <c s fie sindic>²³. A ijderea⁵⁸, i⁵⁹ alte obiceiuri care n-au fost pân acum în cler⁶⁰ s contradic luiesc s nu s fac .

4. De lips au⁶¹ socotit⁵³ Sfârntul S bor⁵ cum la aceast <viitoare>²³ Diet s fie lâng m riia sa d(o)mnul vl( )d(i)ca⁶² preaci(nsti ii) vicariu (i)⁶³, carii pentru cheltuial , precum s-au fost a ezat mai înainte vréme⁶⁴, s aib talerii⁶⁵. Îns , tâmplându-s a z b vi

în Sibiiu³ vrème mult i pentru acéia a chiertui⁶⁶ mai mult decât taleri(i)⁶⁵ rându(i), pe aceea⁶⁷ vor face sfin iile sale⁶⁸ credincioas remo tra ie s se¹⁶ refund luiasc de la ci(nstitul)²¹ cler. A ijderea, din fundu ul carele³⁴ iaste, s rânduiesc o sut de galbeni ca, fiind lips ca acéia, s s dea la vrun patron, s aib unde s întinde⁶⁹ m riia sa⁷⁰ <d(omnul) vl dica>²³ cu preaci(nsti ii) vicariu i⁶³.

5. Fie tecare protopop⁴³ dup aceasta⁷¹ s strâng sobor⁷² de eparhie i s scrie cu dreptate câ (i)⁷³ preo i are în eparhie, de la cine⁷⁴ hirotoni i, carii n-au p ucenie i câ i într-acesta an⁷⁵ s-au preo it într-alte ri i câ i sânt cu a doaoa c s torie, care toate s se¹⁶ trimi unde va porunci m riia sa prin comi eu; iar , s se¹⁶ fac con crip ie pentru fundu urile i lucr rile biserice ti⁷⁶, Sfântului S bor⁵ nu i s p ru a fi de lips⁷⁷, fiindc pân acum înc⁷⁸ s-au⁷⁹ con crib luit prin c n li te iar nice un folos n-au cunoscut ci(nstitul) cler⁸⁰.

Socotin ele i a ez mânturile zilii a doao, adec mai patru zile⁸¹.

Mai înainte s-au cetit punctumurile zilii dintâiu⁸², fiind fa m riia sa⁸³ d(o)mnul vl( )dica⁸⁴ i p rintele⁸⁵ pater⁸⁶ theolog apoi, ie ind afar m riia sa d(o)mnul vl( )d(i)ca i ci(nstitul) theolog. au rându it Sfântul S bor ce ci[ci]¹(nsti ii)³ protopopi Maniu de la Armeani i Nicolae Balomireanul ca s ceie de la m riia sa d(o)mnul vl( )dica diploma a doaoa³ a în l atului oarecând împ ratî Leopold, carii au adus de la m riia sa acest reportum, cum adec m riia sa ar fi r spunsî c acea diplom nu-i în mâna m rii sale, nice nu tie unde-i, ce numai paria³ scoas din C n l riia Ardealului din Beciu. Dup acéia, s-au f cut acése a ez mânturi⁸⁷:

1. Foarte de folos i de lips lucru socoti S(fântul) S bor cum preo ii în fie te⁸⁸ sat s fac catechezi us⁸⁹ sau înv tur cre tineasc i pentru acéia la toat besérica⁹⁰ preo ii⁹¹ datori s fie a cump ra bat r un catechezi u⁹².

2. Tot ci(nstitul) protopop s - (i)⁹³ cérce preo i(i)⁹¹ cum boteaz , ispoveduiesc i slujesc sfânta²⁴ liturghie i carii nu vor ti, au s -i înv e însu (i) ci(nstitul) protopop, au cunoscând în eparhiia⁹⁴ sa preo i ca aceia⁹⁵ vrédnici s -i rânduiasc ca s înve e⁹⁶ pre⁵¹ cei neîn v a i. Iar pentru osteneal , precum s vor putea împ ca s dea⁹⁷; îns mai pe urm tot s -i cérce⁹⁸ i protopopul⁴³, iar de s-ar⁹⁹ afla vruni(i)¹⁰⁰ a a tari la cap cât s nu-i poat acei preo i rându i sau protopopul⁴³ îndrepta, s se¹⁶ trimi <aici>²³ la Episcopie¹⁰¹.

3. Caujele¹⁰² céle mai mari i gréle, mai vârtos a c s toriilor¹⁰³, s le trimi ci[ci]¹(nsti ii)²¹ protopop(i) la scaunul arhieresc.

4. S se¹⁶ dea porunc preo ilor cum fie tecare pân în 3¹⁰⁴ luni s - (i) fac haine lungi, bat r i din materie mai proast sau i de p nur , déc¹⁰⁵ nu va avea putére <s - i fac >¹⁰⁶ de postav. A ijderea, i potcapiu. Iar care nu -ar face i i s-ar înt mpla vreo sup rare, a unuia ca acela nu i s va asculta plânsoarea.

5. Lâng milostiva¹⁰⁷ porunca în l atei cr iesii⁹, nepuindu-s S(fântul) S(obor)¹⁶ împrativ¹⁰⁸, ci(nstitul) pater theologî¹⁰⁹ Bolog Iosef r mâne în cinstea care au fost pân acum, iar sco indu-s <acéia>²³ a doaoa¹³ diplom a în l atului oarecând împ rat Leopold¹¹⁰ în orighinali¹⁸ i stând¹¹¹ în putérea sa, atunci¹¹² s va face pentru sfin iia sa numitul theolog céle¹¹³ des vâr it(e) a ez mânturi. Îns pân vom dobândi acea diplom în orighenale u¹⁸ i ci(nstitul)²¹ cler va c p ta r spus de la În l ata Curte¹¹⁴ la gravaminile care au dat i pentru rândul theologului, ca s poat i sfin iia¹¹⁵ sa în dereg toriia¹¹⁶ sa pe lége mérge i ci(nstitul)²¹ cler sfin ii sale¹¹⁷ s se¹⁶ poat încrede, pofté te¹¹⁸ S(fântul) S(obor) sfin iia¹¹⁵ sa s puie jur mântî¹¹⁹ dup obiceaiu¹²⁰, care nu numai în ci(nstitul) cler, ce i în fie tecare scaun s ine.

6. Oricarele¹²¹ dintre¹²² ci[ci](nsti ii)¹²³ protopopi⁴³ s-ar dovedi c obicinuitele m rii sale venituri sau galbenii¹²⁴ sfinteii m n stiri n-au admini tr luit¹²⁵ sau n-ar admini tr lui¹²⁶ cu dreptate¹²⁷, unul ca acela întâiu¹²⁸ i a doao oar¹²⁹ s se¹⁶ globeasc cu <câte>²³ 66 de florin i¹³⁰ i s întoarc tot ce au mâncat pân la un filériu¹³¹, iar a triia¹³² oar s - (i) piarz i cinstea¹³³ i a ijderea⁵⁸ s pl teasc . <[Îns judec S(fântul) S(obor) cum dup obiceaiul cel vechiu, unde s va judeca cu tot S borul Mic bir ag de 24 de fl<orin> i, fiindc veniturile ci[ci]¹(nsti ilor)³ prot(opopi) s-au înpu inat, nice nu pot scoate deplin precum judec , încât ar putea dobândi s r mâie prot(opopilor)] (sic!)>¹³⁴.

7. Pentru rândul procuratorului, fiindc mare lips are cinstitul²¹ cler de om ca acela care s poat promov lui lucrurile ci(nstitului) cler, m riia sa d(o)mnul¹³⁵ vl( )d(i)ca i preacinsti ii¹³⁶ vicare i⁶³ aflând om care ar lua aceast slujb în sine, s -l togmeasc¹³⁷ i apoi, v zind togmeala¹³⁸, va afla fundu (ul) <S(fântului) S(obor)>²³ pentru plat .

8. Cunoscând S(fântul) S(obor) stradaniia¹³⁷ i p rin asca m rii sale spre <folosul>²³ cel de ob te a clerului sârguin¹⁴⁰, dobândind ci(nstitul) cler ceva konzola ie⁴⁰, afar din fundu ul ce s-au rânduie m rii sale¹⁴¹ din banii²⁵ ci(nstitului) cler pentru chieltuial¹⁴², S(fântul) S(obor) va sili a s ar ta cu mul mit r spl titoriu.

9. Cu de-adinsul s cercetéze ci[ci]¹(nsti ii)³ protopop(i)⁴³ dumineca i alte s rb tori face-s sfânta liturghie în toate beséricile¹⁴³? i unde nu s va face, s bir eg luiasc¹⁴⁴ dup datele mai-nainte¹⁴⁵ vréme a S(fântului) S(obor) Mari¹⁴⁶ A ez mânturi.

10. A ezat-au Sfântul S bor⁵ i aceasta: ca¹⁴⁷ la fie tecare biséric¹⁴⁸ s se fac c r i în care s se¹⁶ îns mnéze numele celor ce s boteaz , ce s cunun i ce are S(fânta) Biséric¹⁴⁸, precum i la alte neamuri iaste.

11. Cinsti i(i) protopopi¹⁴⁹ mai mare grije i osârdie s aréte în sup r rile preo ilor, ca s nu s îngreioize¹⁵⁰ cu toate <pricinile de judecat >¹⁰⁶ Scaunul Arhieresc; i caujele mai mici s nu le îndreptéze la scaunul m rii sale domnului vl( )d(i)ca¹⁵¹. A ijderea, din Scaunul Arhieresc¹⁵² < i>²³ caujele <mai mari>¹⁵³, de nu vor fi întâiu¹⁵⁴ cernute în scaunele¹⁵⁵ mai de jos, s s remit luiasc la scaunul protopopesci¹⁵⁶.

12. Pentru c mare sc dére i pagub sânte¹⁵⁷ clerul i neamul nostru rumânesc unit din Ardeal din trecerea rumânilor la ritul l tinesc, cu smerenie s roag Sfântul S bor⁵ m rii sale ca s se¹⁵⁸ sârguiasc împreun cu p rintele⁸⁵ pater theolog a dobândi de la preosfin itul¹⁵⁹ patriarh apostoliceasc porunc cum nimene¹⁶⁰ din ritul nostru cel grecesc uniti¹⁶¹ s nu fie slobod a tréce la ritul l tinesc, precum aceasta i în ara Le asc s-au oprit, care mil dobândindu-o, nimene dintre¹²² pravoslavnicii¹⁶² no tri cari s afl supt ascultarea ace tii Episcopii s nu îndr zneasc a- i da pruncii <s i>²³ la înv tura calvinilor, mai vârtos, când ajung¹⁶³ la coale mai de sus. Aceasta înc s sârguiasc ci(nstitul) theolog¹⁶⁴ cum feciorii¹⁶⁵ rumânilor s se¹⁶ primeasc ca i pân acum în seminariumurile¹⁶⁶ catholice ti¹⁶⁷.

13. De vréme ce clerul i neamul nostru unit din mila lui D(u)mnezeu are Episcopie într-aceast¹⁶⁸ ar i n d jduim c va fi st t toare, a ez S(fântul) S(o)bor cum cei ce au îndr znit a s hirotoni într-alte¹⁶⁹ ri, fiind arhieriu în scaun, i pân acum n-au c p tat blagoslovenie¹⁷⁰. A ijderea, i cei ce¹⁷¹ de acum încolo vor îndr zni a tréce într-alte¹⁶⁹ ri la hirotonie, unii ca aceia s s globasc¹⁷² dup A ez mântul S(fântului) S(o)bor Mare, iar la céle¹⁷³ preo e ti¹⁷⁴ s nu s sloboaz nice s se¹⁶ mai primeasc .

14. Adev rat cunoa te Sfântul Sobor⁵ lista Seminariumului, dar neispr vindu-s înc Seminariumul <aici>²³, lâng Episcopie¹⁰¹, nice o socoteal¹⁷⁵ despre altul nu poate face.

15. Oprire de lége f r judecat s nu s¹⁷⁶ fac¹⁷⁷.

Ispr vile zilii a triia, adic maiu 5 zile¹⁷⁸.

S-au cetit în fa a m rii sale domnului¹⁷⁹ vl( )d(i)ca i a ci(nstitului) pater theolog punctumurile zilii a doaoa. Iar ie ind afar ci(nstitul) pater theolog, s-au cetit formula jur mântului ci(nstitului) pater theolog. P rintele pater theolog, la pohta S(fântului) S(obor) pentru jur mânt, au r spus prin scrisoare c nu poate jura f r tirea celor mai mari ai s i i au pofitî acea formul s i s dea ca s o poat trimite mai marelui s u, precum au i judecat S(fântul) S(obor) s s dea¹⁸⁰.

Osterreiches Stataarchiv, fond (Abteilung) *Allgemeines Verwaltungsarchiv, Bestandsgruppe Unterricht und Kultus (cca. 1500-cca. 1940); Bestand Alter Kultus (cca. 1500-1848); Teilbestand: Akatholischer Kultus (cca. 1600-1848); Serie: Griechisch Orthodoxer Kultus (cca. 1600-1848);* karton nr. 6, cuprinzând doc. *Konsistorien. Bukowina, Dalmatien, Galizien, Mapa:* condic , nepaginat , alc tuit din mai multe fascicole de provenien diferit i legate la un loc; fascicolul I al condicii, copie chirilic i latin , cu cerneal maro.

EDI IE: Joane M. Moldovanu, *op. cit.*, p. 145-157, text în paleografie chirilic .

¹ De prisos.

² Expresia «dup ce au f cut m rrii sa ehhorta ie» scris de aceea i mân i cu aceea i cerneal , îns apoi r zuit .

³ A a în text.

⁴ Pân aici, la Moldovanu, textul a fost editat în lb. latin , acesta prezentând anumite diferen e de con inut fa de textul românesc.

⁵ La Moldovanu, formula «Sfântul S bor/Sfântul Sobor» este prescurtat «S.S.».

⁶ La Moldovanu: «vreme».

⁷ La Moldovanu: «decretumul».

⁸ Litera «a» lipse te la Moldovanu.

⁹ La Moldovanu: «cr iasei».

¹⁰ La Moldovanu: «men ia».

¹¹ Cuv. «de» lipse te la Moldovanu.

¹² La Moldovanu: «diplomei».

¹³ A a în text. La Moldovanu: «2».

¹⁴ Cuv. «milostiv » lipse te la Moldovanu.

¹⁵ La Moldovanu: «Sfântul Sobor» a fost prescurtat «S.S.». La Moldovanu: «S.S. socoti», în loc de «socoti Sfântul Sobor».

¹⁶ La Moldovanu: «s ».

¹⁷ La Moldovanu: «céia».

¹⁸ La Moldovanu: «*in originalibus*».

¹⁹ La Moldovanu: «luminéz ».

²⁰ Formula «Sfântul Sobor în» lipse te la Moldovanu.

²¹ La Moldovanu, cuv. «cinstitul» a fost prescurtat «ci».

²² Formula «din Ardeal» lipse te la Moldovanu.

²³ Omis. Completat dup Moldovanu.

²⁴ La Moldovanu, cuv. «sfintei/sfânta» a fost prescurtat «s.».

²⁵ La Moldovanu: «bani».

²⁶ La Moldovanu: «cari».

²⁷ La Moldovanu: «dat».

²⁸ La Moldovanu: «sub».

²⁹ La Moldovanu: «nice».

- ³⁰ La Moldovanu: «mângâiare».
- ³¹ La Moldovanu: «dobândi».
- ³² La Moldovanu: «evic ie».
- ³³ Formula « i dup numitele condi ii va vedea ci(nstitul) cler mângâiere» lipse te la Moldovanu.
- ³⁴ La Moldovanu: «care».
- ³⁵ La Moldovanu: «nu s-au strâns i sânt arunca i».
- ³⁶ La Moldovanu: «aniloru».
- ³⁷ La Moldovanu: «administr luiasc ».
- ³⁸ Formula «iar acum s nu s arunce acei galbeni» lipse te la Moldovanu.
- ³⁹ La Moldovanu: «acéle».
- ⁴⁰ A a în text, pentru «consolare» (mângâiere). La Moldovanu: «consola ie».
- ⁴¹ La Moldovanu: «S(fântul) S(obor) cu o inim i cu un voc ».
- ⁴² Formula «împotriva pravilii i a sfintelor canoane» lipse te la Moldovanu.
- ⁴³ La Moldovanu, cuvintele «protopop/protopopul/protopopi» au fost prescurtate «prot.».
- ⁴⁴ La Moldovanu, cuv. «locului» a fost prescurtat «loc.».
- ⁴⁵ La Moldovanu: «s ».
- Omis «-l».
- ⁴⁶ La Moldovanu: «va vrea s -l».
- ⁴⁷ Formula «de va fi lips pentru oarecare necuviin é a lui s se trag la judecat » a fost tradus de Moldovanu «de va fi lips s s pro cv luiasc pentru».
- ⁴⁸ La Moldovanu: «atunci».
- ⁴⁹ La Moldovanu: «m r<ia> d<omnul>».
- ⁵⁰ La Moldovanu: «vicar».
- ⁵¹ La Moldovanu: «pe».
- ⁵² La Moldovanu: «va».
- ⁵³ La Moldovanu: «socoti».
- ⁵⁴ Formula «a fi» lipse te la Moldovanu.
- ⁵⁵ La Moldovanu: «acea».
- ⁵⁶ Cuv. «dar » lipse te la Moldovanu.
- ⁵⁷ La Moldovanu: «alt».
- ⁵⁸ La Moldovanu: «a ijdirea».
- ⁵⁹ Cuv. « i » lipse te la Moldovanu.
- ⁶⁰ La Moldovanu: «care pân acum n-au fost în cler».
- ⁶¹ Cuv. «au» lipse te la Moldovanu.
- ⁶² La Moldovanu: «M.D. vl dica».
- ⁶³ La Moldovanu: «vicare ».
- ⁶⁴ Cuv. «vréme» lipse te la Moldovanu.
- ⁶⁵ La Moldovanu: «taleri».
- ⁶⁶ La Moldovanu: «cheltui».
- ⁶⁷ La Moldovanu: «pe ce».
- ⁶⁸ Formula «sfin iile sale» lipse te la Moldovanu.
- ⁶⁹ La Moldovanu: «tinde».
- ⁷⁰ La Moldovanu: «M< ria sa>».
- ⁷¹ Formula «dup aceasta» lipse te la Moldovanu.
- ⁷² La Moldovanu: «s bor».
- ⁷³ Cuv. «câ i » lipse te la Moldovanu.
- ⁷⁴ La Moldovanu: «cine-s».
- ⁷⁵ La Moldovanu: «în 'est an».
- ⁷⁶ La Moldovanu: «locurile besearice ti».
- ⁷⁷ La Moldovanu: «nu-i p ru de lips a fi».
- ⁷⁸ Cuv. «înc » lipse te la Moldovanu.
- ⁷⁹ La Moldovanu: «s-a».
- ⁸⁰ Formula «iar nice un folos n-au cunoscut ci(nstitul) cler» lipse te la Moldovanu.
- ⁸¹ Formula «adec mai patru zile» lipse te la Moldovanu.
- ⁸² La Moldovanu: «punctumurile ieri conclud luite».
- ⁸³ La Moldovanu: «M r<ia sa>».

- ⁸⁴ Formula «domnul vl dica» lipse te la Moldovanu.
- ⁸⁵ La Moldovanu, cuv. «p rintele» a fost prescurtat «p r.».
- ⁸⁶ La Moldovanu: cuv. «pater» a fost prescurtat «p.».
- ⁸⁷ Pasajul «apoi ie ind afar m riia sa d(o)mnul vl( )d(i)ca i ci(nstitul) theolog au rânduit Sfântul S bor ce ci[ci](nsti ii) protopopi Maniu de la Armeani i Nicolae Balomireanul ca s ceie de la m riia sa d(o)mnul vl( )dica diploma a doaoa a în l atului oarecând împ ratî Leopold, carii au adus de la m riia sa acest reportum, cum adec m riia sa ar fi r spunsî c acea diplom nu-i în mâna m rii sale, nice nu tie unde-i, ce numai paria scoas din C n l riia Ardealului din Beciu. Dup acéia, s-au f cut acéste a ez mânturi» lipse te la Moldovanu, unde a fost înlocuit prin formula «s-au a ezat acéstea».
- ⁸⁸ La Moldovanu: «fie tecare».
- ⁸⁹ La Moldovanu: «catechizmu ».
- ⁹⁰ La Moldovanu: «besearic ».
- ⁹¹ La Moldovanu: «preo i».
- ⁹² La Moldovanu: «catechizmu », dup care s-a pus nota: „În margine: «NB. Pro diplomate 2. Leop. Repetendo ab Illme D. Eppo delegati RR. Archidiaconi Nicolaus Balomirensis et mathaeus Örmenszkeiensis, qui retulerunt, quod Illmus D. Eppus responderit se nonnisi paria ex cancellaria Aulico-Trnica extracta habere, de originalibus autem nihil. scit.»”.
- ⁹³ La Moldovanu: «s - i».
- ⁹⁴ La Moldovanu: «eparhia».
- ⁹⁵ La Moldovanu: «aceia».
- ⁹⁶ La Moldovanu: «înve e».
- ⁹⁷ La Moldovanu: «s dea precum s va putea împ ca».
- ⁹⁸ La Moldovanu: «cerce».
- ⁹⁹ La Moldovanu: «vor».
- ¹⁰⁰ La Moldovanu: «vruni».
- ¹⁰¹ La Moldovanu: «Ep<isco>pie».
- ¹⁰² La Moldovanu: «cauj le».
- ¹⁰³ La Moldovanu: «c s torielor».
- ¹⁰⁴ La Moldovanu: «trei».
- ¹⁰⁵ La Moldovanu: «dac ».
- ¹⁰⁶ Omis.
- ¹⁰⁷ La Moldovanu: «milostiv ».
- ¹⁰⁸ La Moldovanu: «împotivi».
- ¹⁰⁹ La Moldovanu: «teolog».
- ¹¹⁰ La Moldovanu: «în l <atului> împ< rat> Le<opold>».
- ¹¹¹ Cuv. «stând» lipse te la Moldovanu.
- ¹¹² La Moldovanu: «atuncea».
- ¹¹³ La Moldovanu: «cele».
- ¹¹⁴ La Moldovanu: «curtea».
- ¹¹⁵ La Moldovanu: «sfin ia».
- ¹¹⁶ La Moldovanu: «dreg toria».
- ¹¹⁷ Formula «sfin ii sale» lipse te la Moldovanu.
- ¹¹⁸ La Moldovanu: «pohté te».
- ¹¹⁹ La Moldovanu: «jur mânt».
- ¹²⁰ La Moldovanu: «obiceaiul».
- ¹²¹ La Moldovanu: «oricare».
- ¹²² La Moldovanu: «dintr ».
- ¹²³ Presurtare identic i la Moldovanu.
- ¹²⁴ La Moldovanu: «galbeni».
- ¹²⁵ La Moldovanu: «administr luit».
- ¹²⁶ La Moldovanu: «administr lui».
- ¹²⁷ La Moldovanu: «diretate».

- 128 La Moldovanu:
«întâi».
- 129 La Moldovanu:
«oara».
- 130 La Moldovanu:
«fl<orin> i».
- 131 La Moldovanu:
«fileri».
- 132 La Moldovanu: «tria».
- 133 La Moldovanu:
«cînste».
- 134 Formula: «[Îns
judec S(fântul)
S(obor) [...]
prot(opopilor)] (sic!)»
a fost omis .
Completat , inclusiv
parantezele drepte si
observa ia (sic!), dup
Moldovanu.
- 135 La Moldovanu:
«M< ria sa>
D<omnul>».
- 136 La Moldovanu:
«preaci<nsti ii>».
- 137 La Moldovanu:
«tocmeasc ».
- 138 La Moldovanu:
«tocmeala».
- 139 La Moldovanu:
«str dania».
- 140 La Moldovanu:
«sirguin ».
- 141 La Moldovanu:
«m r<ii sale>».
- 142 La Moldovanu:
«cheltuial ».
- 143 La Moldovanu:
«besearecele».
- 144 La Moldovanu:
«bir g luiasc ».
- 145 La Moldovanu: «mai
înainte».
- 146 La Moldovanu:
«Mare».
- 147 La Moldovanu:
«cum».
- 148 La Moldovanu:
«besearic ».
- 149 La Moldovanu:
«ci[ci]<nsti ii>
prot<opopi>».
- 150 A a în text. La
Moldovanu:
«îngreuiaz ».
- 151 La Moldovanu: «s nu
le înztreptéze la
m r<ia> sa d<omnul>
vl dica».
- 152 Formula «din Scaunul
Arhieresc» lipse te la
Moldovanu.
- 153 Omis. Completat dup
Moldovanu, la care
formula «mai mari»
este scris cu litere
latine, cursive, fiind
pus între paranteze.
- 154 Cuv. «întâiu» lipse te
la Moldovanu.
- 155 La Moldovanu:
«scaunul».
- 156 La Moldovanu:
«remit luiasc la
prot<opopul> din
scaunul arh<ieresc>».
- 157 La Moldovanu:
«sâmnte».
- 158 Cuv. «se» lipse te la
Moldovanu.
- 159 La Moldovanu:
«preasfi<n itul>».
- 160 La Moldovanu:
«nimenea».
- 161 La Moldovanu:
«unit».
- 162 La Moldovanu:
«pravoslavnici».
- 163 La Moldovanu:
«agiung».
- 164 La Moldovanu: «s
sârguiasc p r<intele>
pater theolog».
- 165 La Moldovanu:
«feciori».
- 166 La Moldovanu:
«s minariumele».
- 167 La Moldovanu:
«catolice ti».
- 168 La Moldovanu: «în
aceast ».
- 169 La Moldovanu: «în
alte».
- 170 La Moldovanu: « i
pân acum n-au
c p tat, fiind
arhier<eu>,
blagoslovanie».
- 171 Formula «A ijderea,
i cei ce» lipse te la
Moldovanu.
- 172 La Moldovanu:
«globeasc ».
- 173 La Moldovanu:
«cele».
- 174 La Moldovanu:
«preo ti».
- 175 La Moldovanu:
«socotin ».
- 176 La Moldovanu: «v ».
- 177 La Moldovanu,
urmeaz descrierea
proceselor dintre popa
Iacov din Pot aga cu
protopopul Avram de
la Bistra i cel dintre
popa Thoma din
Bratei cu protopopul
Aron din ichindia
popii Ilie în Bratei, ambele
pricini fiind judecate
de c tre Soborul Mare
(p. 151-152), care nu
se reg sesc îns în

documentul p strat la Allgemeines Verwaltungsarchiv.	theolog au dat r spus în scrisoare, cerând în scrisoare s i s dea formula <i>juramenti</i> , la care S<fântul>	descrierea altor procese judecate de Soborul Mare în ziua a treia (p. 152-157), care nu se reg sesc îns în documentul p strat la Allgemeines Verwaltungsarchiv.
¹⁷⁸ La Moldovanu: « <i>Acta Diei Tertiae</i> ».	S<obor> i-au r spus prin ci[ci]nstitul prot<opop> Gheorghe Dobreanu i	În schimb, în acest document urmeaz formula jur mântului
¹⁷⁹ La Moldovanu: «m< riei sale> d<omnului>».	ci<nstitul> pr<eot> Lascu de la Bârghi c i s va da <i>in copia</i> , precum judec s s dea». Apoi, la Moldovanu, urmeaz	„pentru pater theolog”, scris în lb. latin .
¹⁸⁰ La Moldovanu: «[...] s-au cetit formula jur mântului pentru pater theolog i de tot S<fântul> S<obor> Mare s-au aprob luit. Dup acéia, pater		

8

1754 octombrie 20, Blaj

Instruc iunile episcopului Petru Pavel Aron pentru numirea parohilor. Astfel, trebuia cercetat originea social a candidatului, dac acesta a fost sau nu c s torit de dou ori sau dac a luat femeie logodit ori v duv , dac are renume bun i este întreg la trup, dac a fost cerut de poporeni, dac este cunoscut de Sobor drept vrednic, dac mai sunt preo i în satul în care urmeaz a fi numit, care este num rul poporenilor i dac exist buget bisericesc, cas parohial , biseric , od jdii, c r i i suficiente venituri pentru între inerea preotului. Apoi, diaconul trebuia întrebat i înv at în chestiunile canonice ale Bisericii Unite, iar hirotoniile nu vor putea fi f cute f r ca viitorul preot s aib haine preo e ti i Ceaşlov.

„In truc ia pentru examenul clericilor.

Întâi. S va lua sama de are ate ta ie¹ de la S borul Mic <din eparhia>² de unde va fi, de cumva îi nemi , au slobod, sau iobag au manutene luit¹ i în ce chip *in persona solum vel etiam quoad Successores filios*³ are carte de manumi ie; iaste <aceasta>² f cut *in*³ bun form , au doar supt ceva grea condi ie de tac ⁴ i proci.

2. De nu are au n-au avut doao muieri sau doao logodite¹, de n-au luat logodita altuia sau v duv , de are nume bun sau ceva or¹, de-i s n tos în m dul ri au are ceva canonicesc deféctú¹.

3. Câ (i) popi mai sânt în sat i câte p rec(hi) de oameni ar fi, au de nu mai iaste altul de-l poftesc poporéni(i) i S borul îl cunoa te a fi vrédnic.

4. Iaste eclejis¹ fundu¹ sau cas popeasc⁵ slobod – în care pot s ad – au supt tac⁶ i cine d tac a: s tén(i) sau acel diiac? i ce simbrie ar fi, sau venituri sau agonisit popeasc, ca s poat tr i dintr-îns le f r greut ile din-nafar¹? Iaste biséric i céle de lips¹ într-însa, adic : od jdii, c r i i proci.

5. S va întreba i însu (i) pre sine s s ispiteasc de cumva îi gata <de preo ie>² din bun vréréa sa? De i-ar muri preutéa, ar r mâné neînsurat mai mult, precum poruncesc d(u)mnez ie tile canoane? i aceasta foarte cliar⁷ s i s spuie, cum c nicidecum nu s va mai suferi nici unul la acea nunt f r de lége.

6. S va înv a i s va chivernisi cât va vréme în céle de lips ale credin i(i) i în bun cuno tin a sf(i)ntei uniri i a sf(i)ntelor taine a poruncilor d(u)mnez ie ti i biserice ti; i dintr-acélea, în vrémea sa⁸, s va întreba i precum s va afla din céle îns mnate, i s va da ate ta ie¹ cum c s afl în toate având <cuno tin e>¹, au carele dintr-îns le îi mai lips sc mai pe urm .

7. În tiin are s aib c nici la hirotonie, nici cei hirotoni (i) la popor nu s vor cuprinde pân nu- (i) vor câ tiga Ceasoslov¹ pentru cetaniia pravilii sale i pân nu vor avea hain lung, popeasc, cu vro palm mai jos de genunché, de acel féliu de p nur de carele pân acum au purtat.

Blaj, 20 octomvrie 1754.

P. Pavel Aron.

M...⁹ d(a)scal <m.p.>”.

Osterreiches Stataarchiv, fond (Abteilung) *Allgemeines Verwaltungsarchiv, Bestandsgruppe Unterricht und Kultus (cca. 1500-cca. 1940); Bestand Alter Kultus (cca. 1500-1848); Teilbestand: Akatholischer Kultus (cca. 1600-1848); Serie: Griechisch Orthodoxer Kultus (cca. 1600-1848);* karton nr. 6, cuprinzând doc. *Konsistorien. Bukowina, Dalmatien, Galizien, Mapa: condic, nepaginat, alc tuit din mai multe fascicole de provenien diferit i legate la un loc; fascicolul I al condicii, copie chirilic i latin, cu cerneal maro.*

¹ A a în text.

² Omis.

³ A a în text, scris de aceea i mân, cu aceea i cerneal, în latin.

⁴ A a în text, pentru «tax».

⁵ A a în text, pentru cas parohial.

⁶ A a în text, pentru «chirie».

⁷ A a în text, pentru «clar».

⁸ Lectur nesigur.

⁹ Semn tura copistului este indescifrabil.

Taxele care trebuiau plătite de către credincioșii ortodocși din Bucovina pentru preoșii de mir, protopopii sau episcopului pentru serviciile religioase. Săracii și copiii erau scutiți de aceste taxe. Totodată, se oprește îngroparea morților mai repede de 48 de ore de la decesul lor, și se poruncește verificarea celor găsiți morți sau înecați pentru a fi îngropați în cimitirul bisericii. În sfârșit, se interzice bătăușul horilcilor la nunta, la botezuri și pomenirile la prohod, precum „și obiceiurile dăniilor sau în bani sau în alte cele sau lucruri, ori cu ce felii de nume numite”.

<f. 206r>

„1785.

Nart

Pentru care slujbă bisericească câte iaste a plătit preoșii
neuniți de Bucovina

		Lei	Grei ari
Stih 1	Slujbele bisericești la parte Bisericii Rădăușilor și ritualul celor neunite sunt de două felii: unele sunt cinstite și aflându-se întru buie și plătesc pentru ele, iar de al doilea rând sunt care în bună voie fie țecăruia sunt slujii și li va sau nu și li va slujii		
	Plata pentru slujbă bisericească pentru care fie țecăruia are a plăti		
	Pentru cununie făr( ) de os bieră, fi-va cununia dintâiu, sau al doale ¹ sau al triile, fi-va vâduv sau holt iu	1	8
	Pentru îngroparea unui copil de la un an până( ) la apte ani din preună cu adiazma ²		
	Cei de frunte gospodari cu 44 <zile de lucru pământului> ³ și cei ce au pământ de 23 zile de lucru vor plăti	1	12
	Cei de al doilea rând sau cu giumătate de gospodărie. Adică cu loc de 22 zile de lucru	-	36
	Cei de al treilea rând, adică cei cu un sfert de gospodărie, cu loc de 11 zile de lucru	-	17
	Pentru îngroparea ciune(a) celor mai mari, pînă st ¹ 7 ani, făr( ) de os bieră, fie parte bărbătească ¹ sau femească		
Cei din frunte vor plăti	5	-	
Cei de al doilea rând ¹	2	30	
Cei de al treilea rând	-	48	
<f. 206v>			
Însă nici un om mort și nu și îngroape pînă( ) nu vor țecăruia 48 ceasuri, adică două zile deplin de la răpusarea lor, supt greșelile. Iar și săracii și copiii(i) lor și vor			

	<p>îngropa f r( ) nici o plat la cîntirim¹. Iar parohi(i) carii n-ar vre pentru interesu' lor a îngropa s racii f r plat , s fie pedepsi i dup fapta lor. Asemene, i cei ce s vor afla mor i sau înneca i, supt mare r spundere s s îngroape la intirimul bisericii.</p> <p>Fie tecare gospodar va da dajde la paroh p an, îns :</p> <p>Cei de frunte 1 8</p> <p>Cei de al doile rînd - 34</p> <p>Cei de al triile rînd - 17</p> <p>Pentru o carte de⁴ m rturie de botez, de cununie i de r p usare s s pl teasc parohului f r( ) de os bire cîte - 20</p> <p>Iar celor de ob te cunoscui s raci s li s de acele m rturii f r( ) de nici o plat - -</p> <p>Protopopului pentru sinet de vestire - 7</p>	
Stih 2	<p>Slujbe beserice ti care nime nu are diatorie¹ a i le sluji, iar vrînd oarecineva ca s i s slujasc , va pl ti:</p> <p>Pentru c vine preotu la agiunu Bobotezi(i) cu crucea la cas - 7</p> <p>Preo ilor streini, cari vor fi pofiti i la îngrop ciune, os bit de parohul acei parohie¹, f r( ) de os bire cîte - 7</p> <p>Pentru slujitul parastasi<lor>⁵ la zioa unui sfint¹ ce-l pr znuie te un niam - 7</p>	
	<p><f. 207r></p> <p>Pentru o sfe tanie i adiazm¹ la cas , fiind f meia în patul na terii:</p> <p>Cei mai de frunte, adec g zdacii - 17</p> <p>Cei mai s raci - 7</p> <p>Pentru una liturghie - 17</p> <p>Pentru parastase dup leturghie p st 40 zile 1 8</p> <p>Pentru pomenirea r p usa ilor p st an 1 12</p> <p>Pentru maslu:</p> <p>Cei mai boga i - 17</p> <p>Cei mai s raci - 9</p> <p>Vrind¹ oarecineva ca s pofteasc p preot s cetiasc stâlpi pentru cei r p usa i, va pl ti pentru un stâlp:</p>	

Cei de frunte gospodari	1	-
Cei de al doile rând	-	30
Cei de al triile rând	-	15
Pentru cetania Psaltiri(i) p st tot	1	45
Pentru una rug ciune c tr n sc toare de Domnez u pentru s n to i i pentru bolnavi	-	7
Vrind ¹ oarecineva ca s - (i) slujasc o sfe tanie acas , la fie tecare zi de dominec p st an, va pl ti pentru 52 domineci	4	15
Oar cel ce vre s - (i) slujasc o sfe tané acas mai rareori, de o sfe tanie cât(e) ⁶	-	7
Pentru un s rindar întreg, adec 42 liturghii	10	-
Pentru una s r custe, adec la liturghii	5	-
Pentru parusie sau pomenire în veci, care voie te cineva s s fac la m n stiri sau la parohie sau la însu (i) <f. 207v> domnul episcop pl tescu st pâinii de mo ie, carii dau mai mult decât 100 lei danie sau z ciuial la Vist(erie)	75	-
Iar cei de la 100 mai în gios pâ( ) la 50 lei pl tescu numai	35	-
Cum i acei de la 50 lei mai gios pâ( ) la 20 pl tescu	17	-
<p>P ling ¹ aceasta s fie cunoscut:</p> <p>1) St pâinii de mo ie carii sint¹ boieri, mazili, negu itori i cei de bresle care-s mai g zdaci vor pl ti preo ilor pentru slujbele lor ca cei de frunte gospodari. Iar cei ce s num sc lahte, rupata i, reze i i cei mai s raci st pâni de mo ii, dinpreun cu cei mai s raci din bresle vor pl ti preo ilor pentru slujbele lor ca cei de al doile rând gospodari.</p> <p>2) Fiindc fii tecare are voie a- l sa s -i slujasc sau s nu- slujasc slujbele ce sint îns mnate la al 2 <lea> stih, deci poftind oare cineva ca s i s slujasc acele slujbe, are a pl ti pentru fie tecare slujb câte s-au orânduit , iar nu mai pu in.</p> <p>3) S-au poprit foarte tare toate p n( ) acmo obicinuite⁷ zefeturile, mai ales b utura ce multe a horilchi la nunte, la botegiuni; îns i pomenile la prohod asemene i obicinuitele danii sau în bani sau în alte cele sau lucruri, ori cu ce feliu de nume numite”</p>		

Osterreiches Stataarchiv, fond (Abteilung) *Allgemeines Verwaltungsarchiv, Bestandsgruppe Unterricht und Kultus (cca. 1500-cca. 1940)*; *Bestand Alter Kultus (cca. 1500-1848)*; *Teilbestand: Akatholischer Kultus (cca. 1600-1848)*; Serie: *Griechisch Orthodoxer Kultus (cca. 1600-1848)*; Karton 1 cuprinzând doc. *Generalia. Bukowina, Dalmatien, Galizien, Mapa: Galizien in genere*, cota mapei fiind: IV A 3-Gr. n.n. Galizien in genere, 32 ex 1782; un fascicol ce are nr. 1785-17-41, f. 206-207v.

¹ A a în text.

² A a în text. Gre it pentru «aghiazm ».

³ Completat dup documentul urm tor.

⁴ Formula «carte de»

scris de aceea i mân deasupra rândului.

⁵ Omis.

⁶ Formula «de o sfe tanie cât(e)» scris de alt

mân , cu alt cerneal .

⁷ Formula «p n( ) acmo obicinuite» scris de aceea i mân deasupra rândului.

10

1785, f.l. i zi

Taxele care trebuiau pl tite de c tre credincio ii ortodoc i din Bucovina preo ilor de mir, protopopilor sau episcopului pentru serviciile religioase. S racii i copiii erau scuti i de aceste taxe. Totodat , se opre te îngroparea mor ilor mai repede de 48 de ore de la decesul lor i se arat c în viitor vor fi pedepsi i preo ii care refuz îngroparea celor g si i mor i sau îneca i în cimitirul bisericii. În sfâr it, se interzic: b utul horilcii la nun i, la botezuri i pomenirile la prohod, precum „ i toate alte daruri cum s-au numit, sau cu bani gata sau cu naturalnice pânzuri sau îmbr c minte i altele”.

<f. 188r>

„Slova G

[1785]¹

TACSA PREO ILOR²

Pentru clirosul din Bucovina a neuni ilor

<p>Tacsa aceasta s înaparte într-acest fel: o parte care iaste înapreunat cu slujba bisericeasc de care fii tecine de ai Beséricii R s ritului are trebuin , pentru <ea>³ iaste i datoriu a pl ti la preot; a doao parte iast(e) acest fel de slujbe, care r mâne la voia fii tec ruia s cear sau nu.</p> <p>1^{-t(â)i} Tacsa preo ilor care sânt to i datori a pl ti</p> <p>Pentru cununie f r de os bire, fie cununiia dint i sau a dooa or(i) a triia, v duvoiu sau fecior</p> <p>Pentru încropare(a)⁴ unui copil de <la>³ un an pân la</p>	<p>Lei</p> <p>1</p>	<p>Cr i(ari)</p> <p>8</p>
---	---------------------	----------------------------

<p>apte <ani>³ împreun cu sf(i)n ire(a) apei De la un frunta , adec care st pânesc o sesie întreag sau trii p r i de sesie, cu 44 sa<u>³ 33 zile de <lucru pentru>³ p mânt Unu de mijloc, cu gium tate de sesie sau 22 zile <de lucru>³ Unu de coad , cu un sfert de sesie sau <cu>³ 11 zile <de lucru>³</p> <p>Pentru îngropare(a) persoanelor mai sus de 7 ani, f r os bire, b rbat sau femei, dup mai sus ar tat împ r ire De la acel de frunte De la cel⁵ de mijloc De la cel⁵ de coad</p>	<p>1 - - 5 2 -</p>	<p>12 36 17 - 30 48</p>
<p><i>Ca s s tie</i>⁶: To i care mor s nu s îngroape mai înainte de 48 ceasur(i) dup moarte supt grea r spundere. i atât s racii, cât i copii(i) lor s s îngroape la interim f r plat . Iar preo ii care nu vor voi pentru dobânda lor, s s pedeapsa( ) precum s cuvine. A ijdere, pe acei oameni care s afl mor i sau îneca i s nu s împr<r>³ivasc a-i îngropa la intirim supt grea pedeaps .</p> <p>Dajdea preotului, care s nume te bir s pl teasc fii tecare cas ⁷, adec Cei de frunte Cei de mijloc Cei de coad</p> <p>Pentru m rturia asupra botejiunii, cununii sau mor ii s pl teasc la preot f r os bire Iar la acei cunoscu i s raci s dea m rturia aceasta f r plat</p> <p>Protopopului pentru peciu de cununie</p> <p>2^{le} Tacsă pentru slujba duhovniceasc care nimine iaste silit a i s face slujba aceasta, iar care cere din voia sa pl te te</p> <p>Pentru agiazma care s duce pe la cas la Bogoiavleni⁸ Fii tec ruia paroh strein pe care îl poftesc s miarg ⁵ la prohod⁹</p>	<p>1 - - - - - -</p>	<p>8 34 17 20 - 7 7 7</p>
<p><f. 188v> Acela ce va vrea s pr znuiasc patronul s u de gospod rie sau de la p rin i, pentru sfin irea colivii i</p>		

pasca, pl te te	-	10
Pentru molitva i ap sfin it care s aduce în casa femei(i) ce au n scut pruncul:		
Cei frunte	-	17
Cei mai de gios	-	7
Pentru o sf(â)nt liturghié	-	17
Pentru p r stas(e) sau 40 ectenii dup litorghie ⁵ pl tesc	1	8
Pentru cetirea pomelnicului la zioa mor ilor	1	12
Pentru Sf(â)ntul Maslu:		
Cei de frunte	-	17
Cei mai de gios	-	9
Câ i stâlpi ai sf(i)nteii Evanghelii va cere cineva s s( ) ceteasc la mort, pentru fie tecare stâlp:		
Cei de frunte	1	-
Cei de mijloc	-	30
Cei mai de gios	-	15
Pentru cetirea Psaltirii	1	45
Pentru paraclis c tr Maica Precista pentru cei s n to i i bolnavi	-	7
Care va cere s i se sfin asc ap pe tot anul sau pentru 52 duminici pl te te	4	15
Iar care va cere sf(i)n irea apei mai rar, pe fii tecare sfin ire	-	7
Pentru un s rindar ¹⁰ de 42 liturghii	10	-
Pentru gium tate de s rindari ¹⁰ sau 21 liturghii	5	-
Pentru parusie la vreo m n stare, parofie ⁵ sau la însu i domnul episcop, s pl teasc st pâinii mo iei care dau 100 sau mai mult de lei fasie ⁵	75	
Acei carii pl tesc fasie ⁵ de la 100 în gios pân la 50 lei	35	
Iar acei de la 50 lei pân la 20 în gios	17	
<i>Ca s s tie</i> ⁶ :		
1 ^{-tâi} St pâinii mo iilor care sânt boieri i mazil(i), negu itorii i me terii cei mai boga i s aib a pl ti tacsa		

<p>preo ilor dup rându d dntâi. Iar i lahta, rupata ii, reze ii sau st pâinii de mai pu in avere, cum i me terii cei mai s raci s pl teasc tacsă dpa rându al doile(a). 2^{le} Fiindc r mâne în voia fii tec ruia ca s cear aceasta a doao parte a slujbei besérice t(i) sau nu, pentru aceasta sângur dî sine s în lege c aciia carii vor cere nu vor pute(a) pl ti mai pu in decât tacsă. 3^{le} Més le la nunte, la cum trii i prohod, pân acum obicinuite, mai ales multa b ié de horilc , cum i toate alte daruri cum s-au numit, sau cu bani gata, sau cu naturalnice <f. 189r> pânzuri sau îmbr c minte i altele, cu t rie sânt oprite”.</p>		
---	--	--

Osterreiches Statarchiv, fond (Abteilung) *Allgemeines Verwaltungsarchiv*, Bestandsgruppe *Unterricht und Kultus* (cca. 1500-cca. 1940); Bestand *Alter Kultus* (cca. 1500-1848); Teilbestand: *Akatholischer Kultus* (cca. 1600-1848); Serie: *Griechisch Orthodoxer Kultus* (cca. 1600-1848); Karton 1 cuprinzând doc. *Generalia. Bukowina, Dalmatien, Galizien, Mapa: Galizien in genere*, cota mapei fiind: IV A 3-Gr. n.n. *Galizien in genere*, 32 ex 1782; un fascicol ce are nr. 1785-17-41, orig. bilingv: român (f. 188r-189r) i german (f. 186v-187v), cerneal neagr .

¹ Anul «1785» a fost ad ugat de alt mân cu cerneal maro, atât pe varianta german , cât i pe cea româneasc a textului.

² Scris cu majuscule i subliniat.

³ Omis.

⁴ A a în original, gre it pentru «îngroparea».

⁵ A a în original.

⁶ Subliniat în original.

⁷ Aceasta este dajdea pe care fiecare gospodar trebuia s o dea preotului într-un an (v. mai sus i doc. nr. 9: *Nart pentru care slujb besericeasc cât iaste a pl ti preo ilor neuni i de Bucovina*).

⁸ Boboteaz .

⁹ Adic un preot deosebit de parohul acelei

parohii, chemat la îngroparea unui mort (v. mai sus i doc. nr. 9: *Nart ...*).

¹⁰ Adic «s r custe» (v. mai sus i doc. nr. 9: *Nart ...*).

Résumé

Pendant l'été 2011, nous avons fait un stage de documentation dans les Archives d'État de Vienne, où nous avons eu la chance de découvrir de précieux documents relatif à l'espace roumain, dont une place particulière est occupée par une partie les archives perdues de la diocèse gréco-catholique de Fagaras et des documents sur l'histoire de l'église de Bucovine après 1775. L'importance de ces documents est exceptionnelle pour les historiens qui s'occupent du passé de l'Église roumaine et des relations sociales de Transylvanie et de Bucovine, et aussi pour les ethnologues et les philologues.